

Адрес: 422875, РТ, Алькеевский
район с. Сиктерме, Школьная, 15
факс: 8 (84346) 73-4-03

Адресы: 422875, РТ, Әлки районы, Сиктерме авыл,
Мектеп ур, 15
тел: 8 (84346)73-4-03

РЕШЕНИЕ

Иске Карата авылы

КАРАР

2023 нче елның 23 октябре

84№

Татарстан Республикасы Әлки муниципаль
районының "Иске Карата авыл жирлеге "
муниципаль берәмлеге Уставын
кабул итү турында

2003 елның 6 октябрәндәге «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 131-ФЗ номерлы Федераль законның 44 маддәсендә (соңгы үзгәрешләр белән), 2004 елның 28 июлендәге «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 7 маддәсенә ярашлы рәвештә, Әлки муниципаль районы Иске Карата авыл жирлеге Советы Карар итте:

1. Татарстан Республикасы Әлки муниципаль районының «Иске Карата авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын 1 нче кушымта нигезендә икенче укылышта кабул итәргә.

2. Әлеге карар гамәлдәге законнарда билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

3. Әлеге карарны гамәлдәге законнарда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәвенә жибәрергә.

4. Әлеге карарны дәүләт теркәвеннән соң Әлки муниципаль районының рәсми сайтында бастырып чыгарырга (<http://alkeevskiy.tatarsta.ru>) һәм Татарстан Республикасының рәсми хокукый мәгълүмат порталында (pravo.tatarsta.ru), авыл жирлегенен махсус мәгълүмати стендында игълан итәргә.

5. Әлеге карар үз көченә кәргән көннән башлап Советның түбәндәге карарларын үз көчен югалткан дип танырга:

- Иске Карата авыл жирлеге Советының «Татарстан Республикасы Әлки муниципаль районы "Иске Карата авыл " муниципаль берәмлеге Уставын раслау турында» 11.10.2018 ел, 25№ карары;

- Иске Карата авыл жирлеге Советының «Татарстан Республикасы Әлки муниципаль районы "Иске Карата авыл жирлеге" муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 11.11.2019 ел, 20№ карары;

- Иске Карата авыл жирлеге Советының «Татарстан Республикасы Әлки муниципаль районы "Иске Карата авыл жирлеге" муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 23.10.2020 ел, 7 № карары;

- Иске Карата авыл жирлегене Советының «Татарстан Республикасы Өлки муниципаль районы "Иске Карата авыл жирлегене" муниципаль берәмлегене Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр керту турында» 09.03.2022 ел, 44 № карары.

6. Әлегә карарның үтәлешен контрольдә тотуны үз жаваплылыгымда калдырам.

Совет Рәисе урынбасары,
Татарстан Республикасы
Өлки муниципаль районы
«Иске Карата авылы жирлегене»
муниципаль берәмлек башлыгы
урынбасары:

Садиванкина А.Н.

Татарстан Республикасы Әлки муниципаль
районы "Иске Карата авыл жирлеге"
муниципаль берәмлеге Советы карары
2023 елның 23 октябрдәге 84 номеры белән
кабул ителгән

Совет Рәисе урынбасары,
Татарстан Республикасы
Әлки муниципаль районы
«Иске Карата авыл жирлеге»
муниципаль берәмлек башлыгы
урынбасары:

А.Н.Садиванкина

**Татарстан Республикасы
Әлки муниципаль районы
муниципаль берәмлек
«Иске Карата авыл жирлеге»
Уставы**

1 бүлек. Гомуми нигезләмэләр

1 нче маддә. Татарстан Республикасы Әлки муниципаль районы Иске Карата авыл жирлеге муниципаль берәмлегенә исеме һәм хокукый статусы

1. Татарстан Республикасы Әлки муниципаль районының "Иске Карата авыл жирлеге" муниципаль берәмлегенә авыл жирлеге статусы бирелгән.
2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме - Татарстан Республикасы Әлки муниципаль районының "Иске Карата авыл жирлеге" муниципаль берәмлеге (алга таба текст буенча-торак пункт)
3. Иске Карата авыл жирлеге муниципаль берәмлеге Татарстан Республикасы Әлки муниципаль районы составына керә.

2 нче маддә. Торак пунктның территорияль төзелеше

1. Торак пункт территориясә составына торак пунктлар керә: Иске Карата авылы һәм Сиктерме авылы.
2. Административ үзәге-Иске Карата авылы.
3. Торак пункт чикләре 2005 елның 31 гыйнварындагы "Әлки муниципаль районы "Муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләренң территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында" 10-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.
4. Торак пункт территориясә составына милек формасына һәм максатчан билгеләнешенә карамастан жирләр керә.
5. Торак пункт чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору Татарстан Республикасы законы белән законнарда билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

3 нче маддә. Гражданнарның жирле үзидарәне гамәлгә ашыру хокукы

1. Жирле үзидарә Россия Федерациясә гражданнары тарафыннан жирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда һәм турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка формаларында катнашу, шулай ук әлегә Уставта каралган сайлап куелган һәм башка жирле үзидарә органнары аша гамәлгә ашырыла.
2. Гражданнар жирле үзидарәне турыдан-туры да, үз вәкилләре аша да, жепесенә, расасына, милләтенә, теленә, чыгышына, милек һәм вазифа хәленә, дингә мөнәсәбәтенә, ышануларына, ижтимагый берләшмәләргә каравына карамастан, тигез хокукларга ия.
Торак пункт территориясендә даими яки күбесенчә яшәүче чит ил гражданнары жирле үзидарә гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенә халыкара килешүләренә һәм федераль законнарда ярашлы хокукларга ия.
3. Һәркем жирле үзидарә органнарына һәм вазифаи затларга турыдан-туры мөрәжәгать итәргә, жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында мәгълүмат алырга хокуклы.
4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазифаи затлары һәркемгә аның

хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагылышлы документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук, әгәр законда башкасы каралмаган булса, жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында гражданның башка тулы һәм ышанычлы мәгълүмат алу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

5. Жирле үзидарә органнары массакуләм мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән халыкка даими рәвештә торак пунктны һәм аның аерым территорияләрен үстерүнең иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль-мәдәни һәм башка учреждениеләр һәм хезмәтләр чөлтөрөн үстерү, социаль ташламалар, жәмәгать тәртибен саклау торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында хәбәр итәләр.

6. Гражданның, оешмалар, әгәр аларның хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, жирле үзидарә органнары һәм вазифаи затларының карарларын, гамәлләрен (гамәлсезлеген) судта бәхәсләшәргә хокуклы.

4 нче маддә. Жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлекнең башкарма комитеты, жирлекнең Ревизия комиссиясе, уставка ярашлы рәвештә төзелә торган башка жирле үзидарә органнары керә.

2. Жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү өчен уставка үзгәрешләр кертү юлы белән башкарыла.

5 нче маддә. Жирле әһәмияттәге торак пункт мәсьәләләре

1. Авыл жирлегенә жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:

1) жирлек бюджеты проектының төзү һәм карау, жирлек бюджетының раслау һәм үтәү, аның үтәлешен контрольдә тоту, жирлек бюджеты үтәлешенә турында хисап төзү һәм раслау;

2) жирле салымнарын һәм жирлек жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм бетерү;

3) жирлекнең муниципаль милкәндә булган милккә ия булу, файдалану һәм аның белән идарә итү;

4) торак пунктлар чикләрендә яңы куркынычсызлыгының беренчел чараларын тәмин итү;

5) торак пунктта яшәүчеләргә элемент, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

6) ял итүне оештыру һәм авыл халкының мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

7) жирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакуләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндерү һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру;

8) торак пунктның архив фондларын формалаштыру;

9) жирлек территориясен төзекләндерү кагылаларын раслау, жирлек территориясен төзекләндерү кагылаларын үтәү, инвалидлар өчен социаль, инженерлык һәм транспорт инфраструктурасы объектларына һәм күрсәтелә торган хезмәтләргә ирешү мөмкинлеген

тээмин итү таләпләрен үтәү, жирлек территориясен төзекләндерүне күрсәтелгән Кагыйдәләргә ярашлы оештыру;

10) адреслашу объектларына адреслар бирү, адресларны үзгәртү, юкка чыгару, урам-юл челтәре элементларына исемнәр бирү (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларынан, төбәк яки муниципаль-ара әһәмияттәге автомобиль юлларынан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге автомобиль юлларынан тыш), торак пункт чикләрендәге планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, юкка чыгару, мәгълүматны Дәүләт адреслар реестрында урнаштыру;

11) авыл хужалыгы житештерүен үстерүдә ярдәм итү, кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;

12) торак пунктта балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча чаралар оештыру һәм гамәлгә ашыру;

13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтү, халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыру;

14) каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортлау буенча эшчәнлекне оештыруда катнашу;

15) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм жирләү урыннарын тоту;

16) торак пункт чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне, су чыгаруны, халыкны ягулык белән тәмин итүне Россия Федерациясә законнары белән билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә оештыру;

17) торак пунктлар чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлегенә

18) торак пункт территориясендә яшәүче Россия Федерациясә халыкларының телләрен һәм мәдәниәтен саклауға һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауға юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

19) торак пунктта яшәүчеләрнең күпләп ял итү өчен шартлар тудыру һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, шул исәптән гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буйларына иреккә керүен тәмин итү.

2. Федераль законнарга ярашлы рәвештә, жирлекнең жирле үзидарә органнары Әлки муниципаль районының жирле үзидарә органнары белән жирлек бюджетыннан муниципаль район бюджетына Россия Федерациясә Бюджет кодексы нигезендә бирелә торган бюджетара трансфертлар хисабына жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү буенча үз вәкаләтләренә бер өләшен аларга тапшыру турында килешүләр төзәргә хокуклы".

6 нчы маддә. Жирле үзидарә органнарының жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә карамаган мәсьәләләренә хәл итүгә хокуклары

1. Жирле үзидарә органнары:

1) торак пункт музейларын булдыру;

2) торак пунктта нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр

башкару;

- 3) опека һәм попечительлек буенча эшчәнлекне гамәлгә ашыруда катнашу;
- 4) торак пункт территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын гамәлгә ашыру белән бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;
- 5) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм торак пункт территориясендә милләтара мөнәсәбәتلәр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм күрсәтү;
- 6) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учрежденисләрне мобилизацияләү буенча чараларны оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнашу;
- 7) муниципаль янгын күзәтчелеген булдыру;
- 8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;
- 9) кеше хокукларын тәмин итүне жәмәгатьчелек контролендә тотучы жәмәгать күзәтү комиссияләренә һәм мәжбүри тоту урыннарында булган кешеләргә ярдәм күрсәтү;
- 10) "Россия Федерациясендә инвалидларның социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук Гомумроссия инвалидларның ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга ярдәм күрсәтү;
- 11) гражданның торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондын торак урыннарын арендау шартнамәләре буенча муниципаль торак фондын торак урыннарын биру;
- 12) торак пункт территориясендә яшәүче хужасыз хайваннар белән эш итү буенча эшчәнлек алып бару;
- 13) "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыру;
- 14) инвалидларның, сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән затларның, адаптив физик культура һәм адаптив спортны үстерүгә ярдәм күрсәтү;
- 15) Кулланучылар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясенен 1992 елның 7 февралендәге 2300-І номерлы "Кулланучылар хокукларын яклау турында"гы Законнда каралган чараларны гамәлгә ашыру;
- 16) полициянен участок уполномоченныйсы вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына күрсәтелгән вазыйфаны биләү чорына торак бина биру;
- 17) алкоголь, наркотик яки башка төрле токсик исерек хәлдә булган кешеләргә ярдәм күрсәтү чараларын гамәлгә ашыру.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлегә статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләргә хәл итәргә, "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19

статьясы нигезендә тапшырылмаган башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга, шулай ук органнар компетенциясенә кермәгән башка мәсьәләләргә хәл итәргә хокукы башка муниципаль берәмлекләргәң жирле үзидарәсе, дәүләт хакимияте органнары һәм аларның компетенциясеннән федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән чыгарылмаган, жирлек бюджеты керемнәре хисабына, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан һәм өстәмә нормативлар буенча салым керемнәре керемнәреннән тыш.

7 нче маддә. Жирлекнең муниципаль-ара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципаль-ара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

8 нче маддә. Жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре

Жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре:

1) жирле үзидарә органнарының торак пунктны социаль-иқтисади үстерүгә юнәлдерелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда катнашуы;

2) жирле үзидарә органнары һәм Дәүләт хакимияте органнары арасында килешүләр (килешүләр) төзү;

3) даими яки вакытлыча координацион, консультатив, киңәшмә һәм башка эш органнары булдыру;

4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында жирлек Советының закон чыгару инициативасы;

5) законнарда билгеләнгән башка үзара эш итү формалары.

9 нчы маддә. Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу

Жирлектә муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу, муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләргә, муниципаль хезмәткәрнең статусын билгеләүне, муниципаль хезмәтне узу шартларын һәм тәртибен кертеп, "Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында" 2007 елның 02 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексы һәм жирлекнең муниципаль хокукый актлары белән гамәлгә ашырыла.

Икенче бүлек. ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУ ФОРМАЛАРЫ

10 нчы маддә. Жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның турыдан-туры катнашуы

Торак пункт халкы турыдан-туры жирле үзидарә алып бара һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәге формаларда катнаша:

1) жирле референдум;

2) муниципаль сайлаулар;

- 3) депутатны, жирле үзидарөнөң сайланган вазифалы кешесен чакыртып алу буенча тавыш бирү;
- 4) торак пунктның чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 5) гражданның хокук булдыру инициативасы;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарә;
- 7) жәмәгать тыңлаулары, жәмәгать фикер алышулары;
- 8) гражданныр жыены;
- 9) гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 10) гражданныр жыены;
- 11) гражданныр арасында сораштыру;
- 12) гражданнырның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре;
- 13) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килмәгән башка формалар;
- 14) инициатив проектлар.

Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, әгәр законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, килешү нигезендә төзелә.

11 нче маддә. Жирле референдум

1. Жирле референдум халык тарафыннан жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә хәл итү максатыннан үткәрелә.

2. Жирле референдум жирлекнең бөтен территориясендә "Россия Федерациясе гражданнырның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм "жирле референдум турында" 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә 2003 елның 06 октябрдәге Федераль законда каралган үзгәртиккә исәпкә алып үткәрелә. 131-ФЗ Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында.

Гражданнырның жирле референдумда катнашу хокукына гарантияләр, шулай ук жирле референдумны әзерләү һәм үткәрү тәртибе Федераль закон һәм 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы "жирле референдум турында"гы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнә.

3. Жирле референдумда яшәү урыны торак пункт чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданныр катнашырга хокуклы. Россия Федерациясе гражданныр яшерен тавыш бирүдә гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә жирле референдумда катнашалар.

4. Жирле референдум үткөрү турында карар жирлек Советы тарафыннан:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия гражданныр;

2) сайлау берләшмәсе, уставлары сайлауларда һәм (яки) референдумнарда катнашуны күздә тоткан һәм федераль закон белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда теркәлгән башка ижтимагый берләшмә;

3) Жирлек Советы һәм алар бергәләп тәкъдим иткән Жирлек Башлыгы.

5. Жирле референдумны гражданныр, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативасы буенча билгеләү шарты булып әлегә инициативаны яклап имзалар жыбо тора, аларның саны референдумда катнашучылар санының биш процентын тәшкит итәргә тиеш, әмма 25 имзадан ким булмаска тиеш.

6. Жирлек Советы һәм Жирлек Башлыгы тарафыннан берлектә тәкъдим ителгән референдум үткөрү инициативасы Жирлек Советы карары һәм Жирлек Башлыгы карары белән рәсмиләштерелә.

7. Жирлек Советы Жирле референдум үткөрү инициативасын тәкъдим итү турында документлар Жирлек Советына кергән көннән алып 30 көн эчендә жирле референдум билгели.

Әгәр жирле референдум Жирлек Советы тарафыннан билгеләнгән срокларда билгеләнмәгән булса, референдум гражданныр, сайлау берләшмәләре, Жирлек Башлыгы, Татарстан Республикасы дәүләт һакимияте органнары, Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясе яки прокурор мөрәжәгәте нигезендә суд тарафыннан билгеләнә. Суд билгеләгән жирле референдумны сайлау комиссиясе оештыра, ул жирлек сайлауларын эзерләүне һәм үткөрүне оештыра, ә аны үткөрүне Татарстан Республикасы дәүләт һакимияте башкарма органы яки суд тарафыннан жирле референдум үткөрүне тәэмин итү йөкләнгән башка орган тәэмин итә.

8. Тавыш бирү нәтижәләре һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми рәвештә бастырылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар Жирлек территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт һакимияте органнары, аларның вазифаи затлары яки Жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан раслауга мохтаж түгел.

10. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирле референдумда кабул ителгән карарны, алар арасында вәкаләтләрне асруга ярашлы рәвештә, әлегә Устав белән үтәүне тәэмин итә.

11. Жирле референдум үткөрү турындагы карар, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карар федераль закон белән вәкаләтләнгән гражданныр, жирле үзидарә органнары, прокурор, дәүләт һакимияте органнары тарафыннан суд тәртибендә шикаять ителергә мөмкин.

12 нче маддә. Муниципаль сайлаулар

1. Жирлектә муниципаль сайлаулар яшерен тавыш бирүдә гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә Жирлек Советы депутатларын сайлау максатларында үткөрелә.

2. Жирлек Советы депутаты итеп тавыш бирү көнендә 18 яшькә житкән һәм сайлау хокукына ия булган Россия Федерациясе гражданы сайлана ала.

3. Муниципаль сайлаулар Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә. Муниципаль сайлаулар билгеләү турында карар тавыш бирү көненә кадәр 90 көннән дә иртәрәк һәм 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш. Бу карар массакүләм мәгълүмат чараларында рәсми рәвештә кабул ителгәннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча басылып чыгарылырга тиеш.

Вақытыннан алда сайлаулар билгеләгәндә, әлеге статъяда күрсәтелгән сроклар кыскартылырга мөмкин, әмма кимендә өчтән бер өлешкә.

Федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән очракларда муниципаль сайлаулар Жирлек сайлауларын эзерләүне һәм үткәрүне оештыручы сайлау комиссиясе яки суд тарафыннан билгеләнә.

4. Муниципаль сайлауларны эзерләү һәм үткәрү сайлау комиссияләренә йөкләнә, алар сайлауларны аларның компетенциясе чикләрендә эзерләүне һәм үткәрүне оештыралар.

5. Жирлек Советы депутатларын сайлау "Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы белән билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

6. Авыл Жирлеге Советы депутатлары сайлау округына сайлаучылар вәкиллегең уртача нормасы нигезендә төзелгән бер мандатлы сайлау округлары буенча сайлана.

7. Тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын алган теркәлгән кандидат бер мандатлы сайлау округы буенча сайланган дип таныла.

Әгәр дә Жирлек Советы депутатларын сайлауда бер мандатлы сайлау округында тавыш бирү бер кандидат буенча үткәрелсә, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның кимендә 50 проценты тавышларын алган кандидат сайланган дип санала. Теркәлгән кандидатлар алган тавышлар саны тигез булганда, элек теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

8. Жирлек Советы депутатларын сайлау нәтижеләре рәсми рәвештә бастырылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

13 нче маддә. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү

1. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән Жирлек Башлыгы, сайлаучылар тарафыннан закон һәм әлеге Устав нигезендә һәм тәртибендә кире чакырылырга мөмкин.

2. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу нигезләре булып сайлаучыларның аңа карата ышанычын шик астына куючы һәм Жирлек Башлыгының депутатлык бурычларын яки бурычларын үтәмәүдә, депутат, Жирлек Башлыгы статусына туры килми торган гамәлләр башкаруда һәм Россия Федерациясе Конституциясен, Татарстан Республикасы Конституциясен, законнарны һәм башкаларны бозуда чагылган депутатның суд тәртибендә расланган конкрет хокуксыз карарлары яки гамәлләре (гамәлсезлеге) тора. Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы норматив хокукый актлары, әлеге Устав һәм башка муниципаль норматив хокукый актлар.

3. Авыл Жирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү халык инициативасы буенча үткәрелә.

4. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу һәм ана ярдәм итү өчен гражданның имзаларын жыю инициативасын тәкъдим итү өчен муниципаль сайлауларда катнашу хокукына ия булган кимендә 10 кешедән торган инициатив төркем төзелә.

5. Инициатив төркем сайлау комиссиясенә мөрәжәгать итә, ул инициатив төркемне теркәү турында үтенеч белән жирлек сайлауларын әзерләүне һәм үткәрүне оештыра. Инициатив төркемнең үтенечендә депутатны чакыртып алу өчен нигез булып торган конкрет законсыз карар яки гамәл (гамәл итмәү) күрсәтелгән тиеш, аның фамилиясе, исеме, атаның исеме, туган көне, паспорт яки паспортны алыштыручы документ сериясе, номеры һәм датасы, аны биргән органның исеме яки коды, шулай ук инициатив эгъзаның һәр эгъзасының яшәү урыны адресы күрсәтелгән тиеш, жирлек территориясендә аның исемнән эш итәргә вәкаләтле затлар һәм төркемнәр. Инициатив төркемнең үтенече әлеге төркемнең барлык эгъзалары тарафыннан имзаланырга тиеш. Гаризага суд карары кушылырга тиеш, ул күрсәтелгән законсыз карарларны яки депутатның гамәлләрен (гамәлсезлеген) раслый.

6. Инициатив төркемне теркәү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү инициативасын хуплау өчен имзалар жыю, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдум үткәрү өчен закон белән билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

7. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм жирле референдум үткәрү өчен закон белән билгеләнгән тәртиптә, "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзгәртүләргә исәпкә алып үткәрелә.

8. Жирлек сайлауларын әзерләүне һәм үткәрүне оештыручы сайлау комиссиясе тарафыннан инициатив төркемнең үтенечен караганда, Жирлек Советы тарафыннан Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләгәндә, тиешле депутат аны чакыртып алу өчен нигез буларак тәкъдим ителгән шартлар турында аңлатмалар бирергә, кирәкле документларны тапшырырга хокуклы. Әлеге депутат алдан ук, Жирлек, Жирлек Советы сайлауларын әзерләүне һәм үткәрүне оештыручы сайлау комиссиясе утырышларын уздыруга оч көн кала, аларны үткәрү вакыты һәм урыны турында язмача хәбәр итәргә тиеш.

9. Жирлек Советы депутаты, аны чакыртып алу буенча тавыш бирүне үткәргәндә, сайлаучыларга аны чакыртып алу өчен нигез буларак тәкъдим ителгән хәлләр турында аңлатмалар бирү максатыннан, инициатив төркем белән тигез нигездә агитация алып бару хокукына ия.

10. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән Жирлек Башлыгы, тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның яртысынан ким булмаган өлеше кире чакырылган дип санала.

11. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләре рәсми рәвештә бастырылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

12. 5 көн эчендә сайлауларны әзерләүне һәм үткәрүне оештыручы сайлау комиссиясе инициатив төркемгә, Жирлек Советына һәм Жирлек Советының тиешле депутатына аны чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләре турында язмача хәбәр итә.

14 нче маддә. Чикләргә үзгәртү, торак пунктны үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Чикләргә үзгәртү, торак пунктны (жирлек барлыкка килү пунктны) үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның күрсәтелгән чикләргә үзгәртүгә, торак пунктны үзгәртеп коруга ризалыгын алу максатыннан үткәрелә.

2. Чикләрене үзгәртү, торак пунктны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән очракларда торак пунктның бөтен территориясендә яки аның территориясендә бер өлешендә үткәрелә.

3. Жирлек чикләрен үзгәртү, Жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм "Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" 2002 елның 12 июнендәгә 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм "Жирле референдум турында" 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә, федераль законда каралган үзенчәлекләрен исәпкә алып үткәрелә 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында.

4. Торак пункт чикләрен үзгәртү, торак пунктны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, эгәр анда сайлау хокукына ия булган торак пункт халкының яртысынан артыгы яки торак пунктның бер өлеше катнашкан булса, узган дип санала. Халыкның торак пункт чикләрен үзгәртүгә ризалыгы, эгәр күрсәтелгән үзгәрешләр өчен тавыш бирүдә катнашкан торак пункт халкының яртысынан артыгы яки торак пунктның бер өлеше тавыш биргән булса, торак пунктны үзгәртү алынган дип санала.

5. Чикләрен үзгәртү, Торак пунктны үзгәртү һәм кабул ителгән карарлар мәсьәләләре буенча тавыш бирү нәтижеләре рәсми рәвештә бастырылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

15 нче маддә. Гражданның хокук ижаты инициативасы

1. Гражданның элекке Устав һәм Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокук булдыру инициативасына хокукы.

2. Хокук булдыру инициативасы белән сайлау хокукына ия булган гражданның төркеме чыгыш ясей ала, аларның саны сайлау хокукына ия булган торак пунктта яшәүчеләрдән 2 процентыннан ким түгел.

3. Хокук булдыру инициативасын гамәлгә ашыру максатыннан гражданның:

- гражданның яшәу урыны буенча жыйышларын (эшләрен) һәм хокук булдыру инициативасын тикшерү һәм тәкъдим итү буенча башка коллектив чараларны оештыру һәм үткәру;

- хокук булдыру инициативасын тәкъдим итүне хуплау өчен имзалар жыйып буенча инициатив төркемнәр булдыру;

- торак пунктта яшәүчеләрдән имзаларын жыйып һәм хокук булдыру инициативасын законнарга каршы килмәгән ысуллар белән тәкъдим итүне хуплау өчен агитация алып бару.

4. Жирле үзидарә органнары һәм вазифаи затлары гражданның хокук булдыру инициативасын гамәлгә ашыруда ярдәм итәргә тиеш.

5. Гражданның хокук ижаты инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт-проект, элекке Устав белән билгеләнгән компетенциягә ярашлы рәвештә, ул кертелгән көннән алып өч ай дәвамында Жирлек Советы тарафыннан аның ачык утырышында яки Жирлек Башлыгы тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш.

6. Гражданнарның хокук ижаты инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукий акт проектын караганда, гражданнарның инициатив төркеме вәкилләренә үз позицияләрен белдерү мөмкинлегә тәэмин ителергә тиеш.

7. Гражданнарның хокук ижаты инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукий акт проектын карау процедурасы Жирлек Советы Регламенты, Жирлек Башлыгының норматив хокукий акты белән билгеләнә.

8. Гражданнарның хокук ижаты инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукий акт проектын карау нәтижеләре буенча кабул ителгән мотивацияле карар рәсми рәвештә язма рәвештә аны керткән гражданнар инициативалы төркемнә житкерелергә тиеш.

Статья 15.1. Инициативные проекты

1. Торак пунктта яки аның бер өлешендә яшәүчеләр өчен өстенлекле әһәмияткә ия булган чараларны гамәлгә ашыру максатыннан; жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне яки жирле үзидарә органнарына хәл итү хокукы бирелгән башка мәсьәләләрне хәл итү буенча, Жирле администрациягә инициатив проект кертелергә мөмкин. Инициатив проектлар гамәлгә ашырыла торган Жирлек территориясенә бер өлешен билгеләү тәртибе Жирлек Советының норматив хокукий акты белән билгеләнә.

2. Инициатива проектын кертү инициативасы белән ун алты яшькә җиткән һәм тиешле жирлек территориясендә яшәүче кимендә ун гражданның торган инициатив төркем, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, авыл жирлегә старостасы (алга таба - проект инициаторлары) чыгыш ясарга хокукы. Инициатив төркемнә минималь саны Жирлек Советының норматив хокукий акты белән киметелергә мөмкин. Проект инициаторы булып тору хокукы Жирлек Советының норматив хокукий актына ярашлы рәвештә тиешле ирлек территориясендә эшчәнлек алып баручы башка затларга да бирелергә мөмкин.

3. Инициатива проекты түбәндәге мәгълүматларны үз эченә алырга тиеш:

1) Торак пунктта яшәүчеләргә яки аның өлеше өчен өстенлекле әһәмияткә ия булган проблеманы тасвирлау;

2) күрсәтелгән проблеманы хәл итү буенча тәкъдимнәрне нигезләү;

3) инициатив проектны гамәлгә ашыруның көтелгән нәтижәсен (көтелгән нәтижеләрен) тасвирлау;

4) инициатив проектны гамәлгә ашыру өчен кирәкле чыгымнарны алдан исәпләү;

5) инициатив проектны гамәлгә ашыруның планлаштырылган вакыты;

6) әлеге проектны гамәлгә ашыруда кызыксынучы затларның планлаштырылган (мөмкин булган) финанс, милек һәм (яки) хезмәт катнашуы турында мәгълүмат;

7) инициатив проектны гамәлгә ашыру өчен әлеге акчаларны куллану күздә тотылган очракта, инициатив түләүләрнең планлаштырылган күләмнән тыш, жирле бюджет акчалары күләмнә күрсәтү;

8) Жирлек Советының норматив хокукий акты белән билгеләнгән тәртипкә ярашлы рәвештә, инициатив проект гамәлгә ашырылачак жирлек территориясенә яки аның бер

өлешенә күрсәтмә;

9) Жирлек Советының норматив хокукый актында каралган башка мәгълүматлар.

4. Инициатива проекты, ул Жирлекнең башкарма комитетына кертелгәнчә, инициатива проекты тикшерү, Жирлек халкының яисә аның бер өлеше мәнфәгатьләренә туры килүен билгеләү, инициатива проекты гамәлгә ашыруның максатка ярашлылыгын билгеләү, шулай ук жыен, жыельш яки конференция тарафыннан инициатива проектына ярдәм итү турында Карар кабул итү максатларында гражданнар жыенында, жыельшында яки конференциясендә, шул исәптән территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыенында яки конференциясендә каралырга тиеш. Шулай ук вакытта бер жыенда, бер жыельшта яки гражданнарның бер конференциясендә берничә инициативалы проектны карау мөмкин.

Жирлек Советының норматив хокукый акты инициатив проектка ярдәм итү мәсьәләсе буенча гражданнарның фикерен шулай ук гражданнардан сораштыру, аларның имзаларын жыю юлы белән ачыклау мөмкинлеген күздә тотарга мөмкин.

Проект инициаторлары инициативалы проектны Жирлекнең башкарма комитетына керткәндә, аңа тиешлечә гражданнар жыены, жыельшы яки конференциясе протоколын, гражданнардан сораштыру нәтижеләрен һәм (яки) Жирлек халкының яки аның бер өлешенең инициативалы проектка ярдәм итүен раслаучы имза кәгазьләрен кушалар.

5. Инициативалы проектны жирле администрациягә керту турындагы мәгълүмат муниципаль берәмлекнең рәсми сайтында "Интернет" мәгълүмати-телекоммуникацион челтәрендә инициативалы проектны жирле администрациягә керткән көннән алып өч эш көне эчендә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) һәм урнаштырылырга тиеш һәм элекке статьяның 3 өлешендә күрсәтелгән мәгълүматны, шулай ук проект инициаторлары турында мәгълүматны үз эченә алырга тиеш. Бер үк вакытта гражданнар Жирлекнең Башкарма комитетына инициатив проект буенча үз искәrmәләрен һәм тәкъдимнәрен тәкъдим итү мөмкинлеге турында хәбәр итәләр, аларны тапшыру вакыты биш эш көннән дә ким була алмый. Үз фикерләрен һәм тәкъдимнәрен 16 яшькә житкән торак пункт халкы юлларга хокуклы. Әгәр Жирлекнең Башкарма комитеты элекке мәгълүматны "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштырырга мөмкинлекләре булмаса, күрсәтелгән мәгълүмат муниципаль районның рәсми сайтында урнаштырыла.

6. Инициатив проект Жирлек Башкарма комитеты тарафыннан ул кертелгән көннән алып 30 көн эчендә мәжбүри каралырга тиеш. Жирлекнең Башкарма комитеты инициатив проектны карау нәтижеләре буенча түбәндәге карарларның берсен кабул итә:

1) инициатив проектны хупларга һәм аның остендә эшне жирле бюджет турында карарда каралган бюджет ассигнованиеләре чикләрендә тиешле максатларга һәм (яки) жирле бюджет проекты тәү һәм карау тәртибенә (жирле бюджет турында карарга үзгәрешләр керту) ярашлы рәвештә давам итәргә;

2) инициатив проектны хуплаудан баш тарту һәм аны инициаторларга кире кайтару, инициатив проектны хуплаудан баш тарту сәбәпләрен күрсәтү.

7. Жирле хакимият инициатив проектны хуплаудан баш тарту турында карар кабул итә түбәндәге очракларның берсендә:

1) инициатив проектны керту һәм аны карауның билгеләнгән тәртибен үтәмәү;

2) инициатив проектның федераль законнар һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актылары, Татарстан Республикасы законнары һәм башка норматив хокукый актылары таләпләренә, муниципаль берәмлек уставына туры килмәве;

3) жирле үзидарә органнарының кирәкле вәкаләтләре һәм хокуклары булмау сәбәпле инициатив проектны гамәлгә ашыру мөмкин түгел;

4) инициатив проектны гамәлгә ашыру өчен кирәкле акчалар күләмендә жирле бюджет акчаларының булмавы, аларны формалаштыру чыганагы инициатив түләүләр түгел;

5) инициатив проектта тасвирланган проблеманы нәтижеләрек ысул белән чишү мөмкинлегенә булу;

6) инициатив проектны конкурс сайлап алудан үтмәгән дип тану.

8. Жирлекнең Башкарма комитеты әлеге статьяның 7 өлешендәге 5 пункттында каралган очракта проект инициаторларына инициатив проектны бергәләп эшләп бетерергә, шулай ук аны башка Жирлекнең жирле үзидарә органы яки дәүләт органы каравына аларның компетенциясенә туры китереп тәкъдим итәргә хокуклы.

9. Инициатив проектларны тәкъдим итү, кертү, фикер алышу, карау, шулай ук аларны конкурс буенча сайлап алу тәртибен Совет (Жирлек Советы вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы гражданныр жыены) билгели.

10. Татарстан Республикасы бюджетыннан бюджетара трансфертлар хисабына финанс ярдәме алу өчен тәкъдим ителә торган инициатив проектларга карата инициатив проектларны карау тәртибе, шул исәптән аларга ярдәм итүдән баш тарту өчен нигезләр, мондый инициатив проектларны конкурс аша сайлап алу тәртибе һәм критерийлары Закон һәм (яки) Республиканың башка норматив хокукый акты нигезендә билгеләнә торган мәгълүматлар составына таләпләр. Бу очракта өлешләр таләпләре 3, 6, 7, 8, 9, 11 һәм 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 26_1 статьясының 12 статьясы Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында кулланылмый.

11. Жирлекнең Башкарма комитетына берничә инициатив проект кертелгән очракта, шул исәптән эчтәлегенә буенча охшаш өстенлекле проблемаларны тасвирлап, жирле хакимият конкурс сайлап алуын оештыра һәм бу хакта проект инициаторларына хәбәр итә.

12. Инициатив проектларны конкурс сайлап алуны үткөрү коллегиаль органга (комиссияга) йөкләнә, аның эшчәнлегенә һәм формалашу тәртибенә Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә. Коллегиаль орган (комиссия) составы Жирлекнең Башкарма комитеты тарафыннан формалаштырыла. Шулай ук вакытта коллегиаль орган (комиссия) әгъзаларының яртысы Жирлек Советы тәкъдимнәре нигезендә билгеләнергә тиеш. Проект инициаторларына һәм аларның вәкилләренә конкурс сайлап алуын үткәргәндә коллегиаль орган (комиссия) тарафыннан инициатив проектларны карауда катнашу һәм алар буенча үз позицияләрен белдерү мөмкинлегенә тәмин ителергә тиеш.

13. Проект инициаторлары, тиешле Жирлек территориясендә яшәүче, гражданныр жыены, жыелышы яки конференциясе тарафыннан вәкаләтләнгән башка гражданныр, шулай ук Россия Федерациясе законнары белән билгеләнгән башка затлар инициативалы проектны гамәлгә ашыруны Россия Федерациясе законнарына каршы килмәгән формаларда ижтимагый контрольдә тотарга хокуклы.

14. Жирлек Башкарма комитетының инициатив проектны карау, инициатив проектны

гамәлгә ашыру барышы, шул исәптән акчаларны куллану, аны гамәлгә ашыруда кызыксынучы затларның мөлкәт һәм (яисә) хезмәттә катнашуы турында мәгълүмат муниципаль берәмлекнең рәсми сайтында "Интернет" мәгълүмати-телекоммуникация чөлтәрендә бастырып чыгарылырга (халыкка житкереләргә) һәм урнаштырылырга тиеш. Жирлек Башкарма комитетының инициатив проектны гамәлгә ашыру нәтижәләре турындагы хисабы Жирлекнең рәсми сайтында "Интернет" мәгълүмати-телекоммуникация чөлтәрендә инициатив проектны гамәлгә ашыру тәмамланганнан соң 30 календарь көн эчендә бастырылырга (халыкка игълан ителәргә) һәм урнаштырылырга тиеш. Әгәр Жирлекнең Башкарма комитеты әлеге мәгълүматны "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация чөлтәрендә урнаштырырга мөмкинлеге булмаса, күрсәтелгән мәгълүмат әлеге Жирлек кәргән муниципаль районның рәсми сайтында урнаштырыла. Авыл жирлегендә күрсәтелгән мәгълүмат авыл жирлегә старостасы тарафыннан гражданның житкереләргә мөмкин.

16 нчы маддә. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә турыдан-туры халык тарафыннан гражданның жыеннары һәм конференцияләре үткәру, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнары булдыру аша башкарыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданның түбәндәге яшәу территорияләре чөкләрендә гамәлгә ашырыла: күп фатирлы торак йортның подъезды; күп фатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; торак пункт булмаган авыл торак пункты; гражданның башка яшәу территорияләре.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чөкләре Жирлек Советы тарафыннан әлеге территориядә яшәүче халык тәкъдиме буенча, Жирлек Советы тарафыннан расланган жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә турында Нигезләмә белән билгеләнгән тәртиптә билгеләнә.

4. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория башка шундый ук территория составына керә алмый.

5. Территориаль ижтимагый үзидарә аның уставына ярашлы рәвештә юридик зат булырга мөмкин һәм коммерцияле булмаган оешманың оештыру-хокукый формасында дәүләт төркәвенә алынырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында:

- 1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;
- 2) Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенә максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;
- 3) территориаль ижтимагый үзидарә органнары формалаштыру, вәкаләтләрен, хокукларын һәм бурычларын туктату тәртибе, вәкаләтләре срогы;
- 4) карар кабул итү тәртибе;
- 5) милекне сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән милектән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм алар белән идарә итү тәртибе;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегә мәсьәләләре буенча гражданның

жыеннары, конференцияләре аның уставына ярашлы рәвештә чакырыла.

8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышы хокуклы дип санала, әгәр анда тиешле территориядә яшәүчеләрнең кимендә өчтән бер өлеше катнаша икән һәм алар 16 яшенә кадәр житкән.

Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе хокуклы дип санала, әгәр анда гражданнар жыеннарында сайланган делегатларның кимендә өчтән икесе катнаша, алар тиешле территориядә яшәүчеләрнең кимендә өчтән бер өлешен тәкъдим итә һәм алар 16 яшенә кадәр житкән.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданнар жыелышының, конференциясенең аерым вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

- 1) территориаль ижтимагый үзидарә органнары структурасын билгеләү;
- 2) Территориаль ижтимагый үзидарә уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр кертү;
- 3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;
- 4) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенә төп юнәлешләр билгеләү;
- 5) территориаль ижтимагый үзидарәнең керемнәре һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәлеше турында хисапны раслау;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарә органнары эшчәнлегенә турындагы хисапнары карау һәм раслау.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

- 1) Тиешле территориядә яшәүче халык мәнфәгатьләрен яклый;
- 2) гражданнар жыеннарында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәлешен тәэмин итә;
- 3) территорияне тоту, төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданнарның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген, күрсәтелгән гражданнар акчалары хисабына да, Жирлек бюджеты акчаларын кулланып, Жирлек Башкарма комитеты белән килешү нигезендә дә гамәлгә ашыра алалар;
- 4) жирле үзидарә органнарына (Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы һәм Жирлек башкарма комитеты) элекке органнар һәм жирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль норматив хокукый актлар проектларын кертергә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, Жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлеп биру шартлары һәм тәртибе Жирлек Советының элекке Уставы һәм норматив хокукый акты белән билгеләнә.

16.1 нче маддә. Авыл жирлегенә старостасы

1. Жирле үзидарә органнары һәм авыл жирлегенә халкының жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл иткәндә үзара хезмәттәшлеген оештыру өчен авыл жирлегенә старостасы билгеләнә ала.

2. Авыл жирлеге старостасы муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы тарафыннан билгеләнә, аның составына әлеге авыл жирлеге керә, авыл жирлеге гражданның жыены тәкъдиме буенча әлеге авыл жирлеге территориясендә яшәүче һәм актив сайлау хокукына ия булган кешеләр арасыннан.

3. Авыл жирлеге старостасы дәүләт вазифасын, дәүләт гражданлык хезмәт вазифасын, муниципаль вазифаны яки муниципаль хезмәт вазифасын биләүче кеше түгел, хезмәт мөнәсәбәтләрендә һәм жирле үзидарә органнары белән турыдан-туры бәйлә башка мөнәсәбәтләрдә була алмый.

Россия Федерациясе субъекты законы белән тарихи һәм башка жирле традицияләренә исәпкә алып, авыл жирлеге старосты вазифасының башка атамасы билгеләнергә мөмкин.

4. Авыл жирлеге старостасы итеп кеше билгеләнә алмый:

1) дәүләт вазифасын, дәүләт граждан хезмәт вазифасын, муниципаль вазифаны яки муниципаль хезмәт вазифасын биләүче;

2) суд тарафыннан эшкә сәләтсез яки чикләнгән эшкә сәләтле дип табылган;

3) гамәлдән чыгарылмаган яки төшерелмәгән хөкөм ителүе булган.

5. Авыл жирлеге старостасының вәкаләтләре муниципаль берәмлек уставы белән билгеләнә һәм ике елдан да ким һәм биш елдан да артык була алмый.

Авыл жирлеге старостасының вәкаләтләре авыл жирлеге гражданның жыены тәкъдиме буенча, шулай ук "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрендәге 131 - ФЗ номерлы Федераль законның 40 статьясындагы 10 өлешендәге 1-7 пунктларында билгеләнгән очракларда әлеге авыл жирлеге составына керүче муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы карары нигезендә вакытыннан алда туктатыла.

6. Авыл жирлеге старостасы аңа йөкләнгән бурычларны хәл итү өчен:

1) авыл жирлегендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү мәсьәләләре буенча жирле үзидарә органнары, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр һәм башка оешмалар белән хезмәттәшлек итә;

2) халык белән хезмәттәшлек итә, шул исәптән гражданның жыеннарында, жыелышларында, конференцияләрендә катнашу аша, мондый чаралар нәтижеләре буенча жирле үзидарә органнары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль хокукый актлар проектлары рәвешендә рәсмиләштерелгән мөрәҗәгатьләр һәм тәкъдимнәр жиберә;

3) авыл жирлегендә яшәүчеләргә жирле үзидарә оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча мәгълүмат бирә, шулай ук жирле үзидарә органнарынан алынган башка мәгълүматны аларга житкерүдә ярдәм итә;

4) жирле үзидарә органнарына жәмәгать тыңлауларын һәм жәмәгать фикер алышуларын оештыруда һәм үткәрүдә, аларның нәтижеләрен авыл жирлегендә игълан итүдә ярдәм итә;

4.1) авыл жирлеге халкы өчен өстенлекле әһәмияткә ия булган мәсьәләләр буенча инициатив проект кертү инициативасы белән чыгыш ясау хокукына ия;

5) Россия Федерациясе субъекты Законына ярашлы рәвештә муниципаль берәмлек уставында һәм (яки) муниципаль берәмлек вәкиллекле органының норматив хокукый актында каралган башка вәкаләтләрне һәм хокукларны гамәлгә ашыра.

7. Авыл жирлегә старостасының эшчәнлегә гарантияләре һәм статусының башка мәсьәләләре Россия Федерациясе субъекты Законына ярашлы рәвештә муниципаль берәмлек уставы һәм (яки) муниципаль берәмлек вәкиллекле органының норматив хокукый акты белән билгеләнергә мөмкин.

17 нче маддә. Территориаль ижтимагый үзидарә оештыру тәртібе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә оештыру максатларында гражданнар, жирле үзидарә органнары инициативасы буенча территориаль ижтимагый үзидарә Уставы проектын эшләүче һәм бу территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотылган территориядә яшәүче гражданнар жыенын оештыручы гражданнар инициатив төркеме оештырыла.

2. Гражданнар жыены тиешле территориядә территориаль ижтимагый үзидарә булдыру турында карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү белән бәйлә мәсьәләләр буенча Жирлек Советында гражданнар жыенын тәкъдим итәргә вәкаләтле (вәкаләтле) вәкилне (вәкилләрне) билгели.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә Жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә уставы теркәлгәннән бирле оештырылган дип санала.

18 нче маддә. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртібе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өченгражданнар жыенының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) Жирлек Башлыгына бирелә:

1) гражданнар жыенының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гариза;

2) Территориаль ижтимагый үзидарә булдыру турында карар кабул ителгән гражданнар жыены протоколы, анда гражданның фамилиясе, исеме, әтисенен исеме, туган көне, сериясе, паспорты яки паспортын алыштыручы документ бирү датасы, вәкаләтле вәкилләрнен һәрберсенен яшәү урыны адресы күрсәтелгән;

3) территориаль ижтимагый үзидарә уставының ике экземплярлы.

2. Әлеге статьяның 1 пунктында билгеләнгән документлардан тыш, башка документлар тапшыру турындагы таләп рөхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилгә документларны алуда исемлек һәм аларны алу датасы күрсәтелгән расписка бирелә.

3. Жирлек Башлыгы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында документлар килгән көннән алып ике атна эчендә жирлек Советының Уставын теркәү яки аны теркәүдән баш тарту турындагы карары проектын алдан карау һәм әзерләүне оештыра.

4. Гражданнар Жыенының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә уставын алдан караганда һәм киңәшмә тавышы хокукы белән Жирлек Советы утырышында катнашырга хокуклы.

5. Жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында яки әлеге

статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән документларны Жирлек Башлыгы алганнан соң 30 көн эчендә аны теркәүдән баш тарту турында Карар кабул итә. Уставны теркәүдән баш тартуны мотивацияләргә кирәк.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту өчен нигез булып Россия Федерациясенең Конституциясенәң территориаль ижтимагый үзидарә уставы нормаларының, федераль законнарның, Татарстан Республикасы Конституциясенәң һәм Татарстан Республикасы законнарының, торак пункт Уставының, башка муниципаль норматив хокукый актларның каршы килүе тора.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту территориаль ижтимагый үзидарә булдыруның максатка туры килмәве мотивлары буенча рөхсәт ителми.

8. Жирлек Советы тарафыннан оч көн эчендә территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү мәсьәләсе буенча кабул ителгән мотивацияле карар рәсми рәвештә язма рәвештә гражданнар жыены вәкаләтле вәкиленә (вәкаләтле вәкилләренә) житкерелергә тиеш.

9. Жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында Карар кабул иткән очракта, уставның бер экземплярны аны теркәү турында билге белән гражданнар жыельшының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, икенче экземпляр Жирлек Советында саклана.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә уставына кертелгән үзгәрешләр әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә Жирлек Советы тарафыннан теркәлергә тиеш. Әлеге үзгәрешләр теркәлгән көннән үз көченә керә.

19 нчы маддә. Жәмәгать тыңлаулары, жәмәгать фикер алышулары

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль норматив хокукый актлар проектлары буенча фикер алышу өчен Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы тарафыннан ачык тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Халык тыңлаулары халык Жирлек Советы яки Жирлек Башлыгы инициативасы буенча үткәрелә.

Халык яки Жирлек Советы инициативасы буенча үткәрелә торган ачык тыңлаулар Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә, ә Жирлек Башлыгы инициативасы буенча Жирлек Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

Халык тыңлауларына чыгарылырга тиеш:

1) муниципаль берәмлек уставы проекты, шулай ук әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, муниципаль берәмлек уставына әлеге уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында Россия Федерациясенең Конституциясенең, федераль законнар, конституция (устав) яки Россия Федерациясенең субъекты законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау формасында үзгәрешләр кертелгән очраклардан тыш;

2) Жирлек бюджеты проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

2.1) торак пунктны социаль-иқтисади үстерү стратегиясе проекты;

3) "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясына ярашлы рәвештә, торак пунктны үзгәртеп кору турында сораулар, әгәр торак пунктны үзгәртеп кору

өчсн тавыш бирү юлы белән яки гражданнар жыеннарында күрсәтелгән район халкының ризалыгын алу таләп ителсә, жирлекне үзгәртеп кору турында сораулар;

4. Жәмәгать тыңлауларын үткәрү турында карар, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган булса, тиешле орган яки жирлекнең вазифаи заты тарафыннан муниципаль норматив хокукий акт проекты каралганчы 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Жәмәгать тыңлауларын үткәрү турында карар һәм аларны үткәрү вакыты һәм урыны күрсәтелгән һәм жәмәгать тыңлауларына чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукий акт проекты, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган булса, жәмәгать тыңлаулары уздырылганчы 7 көннән дә соңга калмыйча бастырылырга (халыкка итълан ителергә) тиеш.

6. Халык тыңлауларын үткәрү турында карар басылып чыккан көннән алып аларны үткәргән көнгә кадәр Жирлек халкы Жирлек Башлыгына халык тыңлауларына чыгарыла торган мәсьәлә буенча язма тәкъдимнәр һәм искәрмәләр, шул исәптән муниципаль норматив хокукий актның халык тыңлауларына чыгарыла торган проектына төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр жибәрергә хокуклы. Жирлек Башлыгы килгән тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне ләхүмиләштерүне оештыра. Бу тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жәмәгать тыңлауларында катнашучыларга житкерелә.

7. Жәмәгать тыңлаулары муниципаль норматив хокукий акт проектына карау көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча үткәрелә. Жәмәгать тыңлаулары белгечләр, экспертлар, ләхүмиләштерүчеләр затлар чакыруы белән үткәрелә. Жәмәгать тыңлауларында, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган булса, Жирлектә яшәүче теләсә кайсы кеше катнашырга хокуклы.

8. Жәмәгать тыңлауларын үткәрү нәтижәләре буенча жирле үзидарә органнары һәм Жирлекнең вазифаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә, аларның компетенциясенә жәмәгать тыңлауларына чыгарыла торган муниципаль норматив хокукий акт проектына кабул итү кертелгән.

9. Жәмәгать тыңлаулары нәтижәләре, шул исәптән кабул ителгән карарларның мотивациялә нигезләмәсе, гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган очракта, жәмәгать тыңлаулары уздырылганнан соң 5 көннән дә соңга калмыйча бастырылырга (ачыкланырга) тиеш.

10. Жәмәгать тыңлауларын оештыру һәм үткәрү тәртибе Жирлек Советы тарафыннан расланган норматив хокукий акт белән билгеләнә һәм муниципаль берәмлек халкына жәмәгать тыңлауларын үткәрү вакыты һәм урыны турында алдан хәбәр итүне, муниципаль хокукий акт проекты белән алдан танышуны, муниципаль берәмлек халкының жәмәгать тыңлауларында катнашуын тәэмин итүче башка чараларны, жәмәгать тыңлаулары нәтижәләрен бастырып чыгаруны (халыкка житкерүне) күздә тотарга тиеш кабул ителгән карарларны нигезләү.

11. Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияне планлаштыру проектлары, территорияләрне чикләү проектлары, территорияләрне төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, күрсәтелгән документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектлар, жир кишәрлеген яки капитал төзелеш объектның шартлы рәвештә файдалануның рөхсәт ителгән төренә рөхсәт бирү турында карар проектлары, рөхсәт ителгән чикнең чик параметрларынан тайпылуга рөхсәт бирү турында карар проектлары буенча капитал төзелеш объектларын төзү, реконструкцияләү, жир кишәрлекләрен һәм капитал төзелеш объектларын рөхсәт ителгән файдалануның бер төрен

башка төр файдалануга үзгәртү мәсьәләләре буенча, жирдән файдалану һәм төзелешнең расланган кагыйдәләре булмаганда, шәһәр төзелеше эшчәнлегенә турындагы законнар нигезендә жәмәгать тыңлаулары яки жәмәгать фикер алышулары үткәрелә.

20 нче маддә. Гражданнар жыены

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә тикшерү, жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә вазыйфалар затлары эшчәнлегенә турында халыкны мәгълүматлаштыру, инициатив проектлар кергү һәм аларны карау, жирлек территориясендә территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру мәсьәләләргә тикшерү өчен гражданнар жыеннары үткәрелергә мөмкин. Гражданнар жыеннары микрорайоннар, торак массивлар, кварталлар, урамнар, торак йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыены халык, Жирлек Советы, Жирлек башлыгы инициативасы буенча, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очракларда үткәрелә.

3. Жирлек Советы яки Жирлек Башлыгы инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы Жирлек Советы яки Жирлек Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча уздырыла торган гражданнар жыены Жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, халык санының 10 процентыннан ким булмаган гражданнар төркеменә язма тәкъдиме буенча билгеләнә, Татарстан Республикасы Законы нигезендә тиешле территориядә яшәүче һәм әлегә территорияләрдә урнашкан предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар житәкчеләренән жыелышында катнашу хокукына ия.

Гражданнар жыенын үткәру турында тәкъдим аның каравына чыгарыла торган мәсьәләләр исемлеген, жыенны үткәру вакыты һәм урынын үз эченә алырга тиеш. Бу тәкъдим белән затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә жыелыш үткәру инициативасы белән гражданнар төркеме мөрәҗәгать итсә, аларның һәрберсенең фамилиясе, исеме, әтисенен исеме, тутан көне, яшәу урыны адресы күрсәтелгән тиеш.

Жирлек Советы гражданнар жыенын уздыру турында кертелгән тәкъдимне үзенә ышанып килүче утырышында карый.

Жирлек Советы гражданнар жыенын үткәрүдән аның максатка туры килмәве сәбәпләре буенча баш тартырга хокукы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыенын билгеләү һәм үткәру тәртібе территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыенын үткәру вакыты һәм урыны һәм фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләргә жыелыш уздырылачак көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча массакуләм мәгълүмат чаралары, почта хәбәрләре, фатир буенча (почта) йөрүләр, белдерүләр һәм башка мөмкин булган чаралар кулланып хәбәр ителә.

Гражданнар жыенын эзерләү һәм үткәруне Жирлекнең Башкарма комитеты тәэмин итә.

7. Жыелыш эшендә әлегә территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия гражданнар чакырырга хокукы. Жыелышта катнашу хокукына ия булган гражданнарның гомуми саны муниципаль сайлаулар үткәргәндә кулланыла торган Россия Федерациясе гражданнарының Россия Федерациясе чикләрендә булган һәм яшәгән урыннары буенча теркәү исәп-хисабы мәгълүматлары нигезендә билгеләнә.

Жир. Өгәр анда жыельшыта катнашу хокукы булган гражданның өчтән бер өлеше булса, гражданны жыельшы хокукы дип санала.

Жыельшы карарлары жыельшыта булган гражданның күпчелек тавышлары белән кабул ителә.

Инициатива проектларын кертү һәм аларны карау мәсьәләләре буенча гражданны жыельшында тиешле территориядә яшәүче 16 яшькә житкән кешеләр катнашырга хокукы. Инициатива проектларын кертү мәсьәләләрен карау һәм тикшерү максатларында гражданны жыенын билгеләү һәм үткәрү тәртибе Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

8. Гражданны жыельшы жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарә вазифаи затларына мөрәжәгатьләр кабул итә ала, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә вазифаи затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданны жыельшының тәкъдим итәргә вәкаләтле затларын сайлый ала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча уздырыла торган гражданны жыельшы территорияль ижтимагый үзидарә уставы белән аның компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданны жыельшы кабул иткән мөрәжәгатьләр жирле үзидарә органнары һәм бистәнең жирле үзидарә органнары хезмәткәрләре тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш, аларның компетенциясе мөрәжәгатьләрдә булган сорауларын чышүне үз эченә ала, язма жавап жиберелә.

11. Гражданны жыельшының билгеләү һәм үткәрү тәртибе, шулай ук гражданны жыельшы вәкаләтләре Федераль законнар, әлегә Устав һәм Хисап Советының норматив хокукый акты, территорияль дәүләт үзидарә уставы белән билгеләнә.

12. Гражданны жыены нәтижеләре аны үткәргәннән соң бер ай эчендә рәсми рәвештә бастырылырга (халыкка итглан ителәргә) тиеш.

21 нче маддә. Гражданны конференциясе (делегатлар жыельшы)

1. Гражданны конференциясе (делегатлар жыельшы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне тикшерү һәм барлык торак пункт халкы вәкилләренәң фикерен ачыклау кирәк булганда үткәрелә. Жирлекнең тиешле территорияль өлешләрендә яшәүчеләрдән торган гражданны конференциясе (делегатлар жыельшы) гражданны жыенын чакыру авыр булган очрактарда, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданны жыенында катнашу хокукы булган кешеләр саны 100дән артып киткән очракта үткәрелә.

2. Гражданны конференциясен (делегатлар жыельшының) билгеләү һәм үткәрү, делегатлар сайлау тәртибе әлегә Устав, Жирлек Советының норматив хокукый акты, территорияль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

3. Гражданны конференциясе (делегатлар жыельшы) гражданны жыельшы вәкаләтләренәң гамәлгә ашыра.

4. Гражданны конференциясе (делегатлар жыельшы) халык, торак Жирлек Советы, торак Жирлек Башлыгы инициативасы буенча үткәрелә. Жирлек Советы яки Жирлек Башлыгы инициативасы буенча үткәрелә торган гражданны конференциясе (делегатлар жыельшы) Жирлек Советы яки Жирлек Башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык

инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) хокуклы дип санала, әгәр анда гражданнар жылышында сайланган делегатларның кимендә өчтән икесе катнаша, алар тиешле территориядә яшәүчеләрнең кимендә өчтән бер өлешен тәкъдим итә, алар ун алты яшкә житкән. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) карарлары конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышлары белән кабул ителә.

6. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) нәтижеләре аны үткәргәннән соң бер ай эчендә рәсми рәвештә бастырылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

22 нче маддә. Гражданнар жыены

1. Гражданнар жыены халыкның жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашу формасы булып тора.

1.1. Авыл торак пункттында гражданнар жыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очрақларда муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс үткәргәндә конкурс комиссиясе составына кандидатлар тәкъдим итү максатларында үткәрелергә мөмкин.

2. Гражданнар жыены "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законда каралган очрақларда һәм муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы карары белән расланган "Татарстан Республикасы Әлки муниципаль районы Иске Карата авыл жирлегенә составына керүче торак пунктларда гражданнар жыенын үткөрүгә эзерлек тәртибе турында" ны нигезләмәгә ярашлы рәвештә үткәрелә.

3. "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 мaddәсендә каралган очрақларда гражданнар жыены үткәрелергә мөмкин:

1) торак пунктта торак пункт чикләрен үзгәртү мәсьаләсе буенча (муниципаль район), аның составына күрсәтелгән торак пункт керә, ул күрсәтелгән торак пункт территориясен башка торак пункт (муниципаль район) территориясенә кертүне күздә тотта ;

2) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләре гражданнар жыены тарафыннан күрсәтелгән торак пунктның чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьаләләре буенча гамәлгә ашырыла торган торак пунктта;

3) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләрән гражданнар жыены гамәлгә ашыра торган торак пунктта, әгәр сайлау хокукына ия булган торак пунктта яшәүчеләрнең саны 100 дән артык кеше тәшкил итсә, торак пунктның вәкиллекле органын төзү, аның саны һәм вәкаләтләре срогы мәсьаләсе буенча;

4) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләре гражданнар жыены тарафыннан гражданнарның үз-үзләренә салым салу чараларын кертү һәм куллану мәсьаләсендә;

4.1) Татарстан Республикасы 2004 елның 28 июлендәге Законы нигезендә

N 45-ТРЗ "Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында" торак пункт территориясенә элеге өлешендә гражданнарның үзара салым чараларын кертү һәм куллану мәсьаләсе буенча торак пункт составына кертү һәм куллану мәсьаләсенә кертелгән;

5) торак пункт составына керүче торак пунктта, шәһәр эчендәге районда, федераль аһәмияттәге шәһәрнең шәһәр эчендәге территориясендә, шәһәр округында яки муниципаль район чикләрендә торак пунктлар арасында урнашкан торак пунктта, әлеге торак пункт территориясендә гражданнарның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча;

6) авыллар арасындагы территориядә урнашкан торак пунктта, халыкның яңа төзелгән торак пункт булдыру инициативасын тәкъдим итү максатыннан, шулай ук яңа төзелгән торак пунктта, әгәр аның сайлау хокукына ия булган халык саны 300 кешедән артмаса, яңа төзелгән торак пунктның жирле үзидарә органлары структурасын билгеләү мәсьәләсе буенча.

7) авыл халыкының тыгызлыгы түбән булган территориядә яки авыр барып житүле урында урнашкан торак пунктта, әгәр авыл жирлегендә халык саны 100 кешедән артмаса, торак пунктны бетерү мәсьәләсе буенча;

8) авыл жирлегендә авыл жирлеге старостасы кандидатурасын тәкъдим итү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл жирлеге старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча;

9) авыл жирлегендә гражданнар жыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очракларда муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс үткәргәндә конкурс комиссиясе составына кандидатлар тәкъдим итү максатларында үткәрелергә мөмкин.

4. Гражданнар жыены, әлеге статьяның 3 пунктының 4.1 пунктчасында каралган очрактан тыш, торак пункт башлыгы тарафыннан мөстәкыйль рәвештә яки 10 кешедән ким булмаган торак пункт халык төркеме инициативасы буенча чакырылырга мөмкин.

Әлеге статьяның 3 пунктының 4.1 пунктчасында каралган гражданнар жыены торак пункт территориясенә тиешле өлешендә яшәүче 10 кешедән ким булмаган төркем инициативасы буенча торак пункт Советы тарафыннан чакырылырга мөмкин.

Гражданнар жыены үткәрелә торган торак пункт территориясенә бер өлеш чикләре торак пункт территориясенә күрсәтелгән өлешендә яшәүчеләрнең мәнфәгатьләре уртаклыгы критерийннан чыгып, жирле аһәмияттәге мәсьәләләргә туры килгән карарда торак пункт Советы карары белән билгеләнә.

5. Жыенны үткәрү инициативасын яклап жыелырга тиешле имзалар саны торак пункт территориясендә даими яки күбесенчә яшәүче, яшәү урыны буенча теркәлгән гражданнар санының 5 процентын тәшкил итә, әмма 25 имзадан ким булмаса тиеш.

6. Муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан чакырылган гражданнар жыены муниципаль берәмлек башлыгы карары белән билгеләнә, инициатив төркем тарафыннан чакырылган гражданнар жыены муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы карары белән билгеләнә.

7. Торак пунктта яшәүчеләр алдан ук гражданнар жыенын үткәрү вакыты һәм урыны турында хәбәр ителә, алдан ук муниципаль хокукый акт проекты һәм гражданнар жыены карарына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча материаллар белән "Татарстан Республикасы Әлки муниципаль районы Иске Карата авыл жирлеге составына керүче торак пунктларда гражданнар жыенын үткәрүгә әзерлек тәртибе турында"гы нигезләмәдә билгеләнгән тәртипкә ярашлы рәвештә билгеләнә.

8. Жыенда кабул ителгән карарлар муниципаль хокукый актлар булып тора, муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан имзалана һәм Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлар регистрына кертелергә тиеш.

9. Әлеге статьяда каралган гражданнар жыены анда сайлау хокукына ия булган торак пунктта яшәүчеләрнең яртысыннан артыгы яки аның территориясенен яки торак пунктының бер өлеше катнашында хокуклы. Әгәр торак пунктта сайлау хокукына ия булган әлеге торак пунктта яшәүчеләрнең яртысыннан артыгының берьюлы бергә булу мөмкинлеге булмаса, гражданнар жыены Татарстан Республикасы Әлки муниципаль районы Иске Карата авыл жирлегендә гражданнар жыенын эзерләү һәм үткәру тәртибе турындагы Нигезләмәдә расланган тәртиптә гражданнар жыенын үткәру турында карар кабул ителгән көннән алып бер айдан да артмаган вакытта этаплап үткәрелә. Шулу вакытта элек гражданнар жыенында катнашкан кешеләр тавыш бирүдә катнашмый. Гражданнар жыены карары, әгәр аның өчен гражданнар жыенында катнашучыларның яртысыннан артыгы тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала.

23 нче маддә. Гражданнар арасында сораштыру

1. Гражданнардан сораштыру жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары карарлар кабул иткәндә халыкның фикерен һәм аны исәпкә алуны ачыклау өчен жирлекнең бөтен территориясендә яки территориясендә үткәрелә.

Сораштыру нәтижеләре тәкъдим итү характерында.

2. Гражданнарны сораштыруда сайлау хокукына ия булган торак пунктта яшәүчеләр катнашырга хокуклы.

Инициатив проектны хуплау турында гражданнарның фикерен ачыклау мәсьәләсе бусенча сораштыруда 16 яшькә житкән жирлектә яки аның бер өлешендә инициатив проектны гамәлгә ашырырга тәкъдим ителгән кешеләр катнашырга хокуклы.

3. Гражданнарны тикшерү инициативасы белән үткәрелә:

1) Жирлек Советы яки Жирлек Башлыгы жирле әһәмияткә ия сораулар бусенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - республика һәм республикаара әһәмиятгәге объектлар өчен жирлекләрнең максатчан билгеләнешен үзгәртү турында Карар кабул иткәндә гражданнарның фикерен исәпкә алу;

3) 16 яшькә житкән торак пунктта яки аның бер өлешендә яшәүчеләр әлеге инициатива проектына ярдәм итү турында гражданнарның фикерен ачыклау өчен инициатива проектны гамәлгә ашырырга тәкъдим ителә.

4. Гражданнарны сораштыруны билгеләү һәм үткәру тәртибе Татарстан Республикасы Законы нигезендә Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Гражданнарны сораштыруны билгеләү турында карарны Жирлек Советы кабул итә. Гражданнардан сораштыру үткәру өчен муниципаль берәмлек сайты Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә кулланылырга мөмкин. Жирлек Советының гражданнардан сораштыру билгеләү турындагы карарында:

1) гражданнарны тикшерү инициативасы белән үткәрелә:

1) сораштыруны үткәру датасы һәм вакыты;

2) Сораштыру үткәргәндә тәкъдим ителгән (тәкъдим ителгән) сорауны (сорауларны)

формалаштыру;

- 3) сораштыру үткөрү методикасы;
  - 4) сораштыру таблицасынын формасы;
  - 5) сораштыруда катнашучы торак пунктта яшәүчеләрнең минималь саны.
  - 6) "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә муниципаль берәмлек сайтын кулланып, гражданнырдан сораштыру үткәргән очракта сораштыруда катнашучыларны идентификацияләү тәртибе.
6. Авыл халкы гражданнырны сораштыру уздыру турында 10 көн алдан хәбәр ителә.
7. Гражданнырны тикшерүне әзерләү һәм үткөрү белән бәйлә чараларны финанслау үткәрелә:
- 1) Жирлек бюджеты акчалары хисабына жирлекнең Жирле үзидарә органнары яки Жирлек халкы инициативасы буенча сораштыру үткәргәндә;
  - 2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары хисабына Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру үткәргәндә.
8. Сораштыру нәтижәләре аны үткәргәннән соң бер ай эчендә бастырылырга (ачыкланырга) тиеш. Сораштыру нәтижәләре белән авылның теләсә кайсы кешесе танышырга хокуклы. Сораштыру нәтижәләре жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул ителгәндә исәпкә алынырга тиеш.

24 нче маддә. Гражданнырның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре

1. Гражданныр жирле үзидарә органнарына индивидуаль һәм коллектив мөрәжәгатьләре ясау хокукына ия.
2. Гражданныр мөрәжәгатьләре "Россия Федерациясе гражданныр мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында" 2006 елның 02 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль закон, "Татарстан Республикасында гражданныр мөрәжәгатьләре турында" 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.
3. Гражданнырның мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен жирле үзидарә вазыйфаи затлары Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жаваплы.

25 нче маддә. Торак пунктта яшәүчеләрнең жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм аны гамәлгә ашыруда катнашунның башка формалары

1. Әлеге Уставта каралган федераль законнар нигезендә халыкның жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашу формалары белән беррәттән, гражданныр жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килмәгән башка формаларда катнашырга хокуклы.
2. Жирле үзидарәне Жирлектә яшәүчеләрнең турыдан-туры гамәлгә ашыруы һәм халыкның Жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм Жирле үзидарә вазифаи затлары халыкка Жирле үзидарә халкына турыдан-туры гамәлгә ашыруда һәм халыкның Жирле үзидарә гамәлгә ашыруда катнашуында ярдәм итәргә тиеш.

III бүлек. ТОРАК ПУНКТ СОВЕТЫ

26 нчы маддә. Торак пункт Советы Жирле үзидарәнең вәкиллекле органы

1. Торак пункт Советы даими эшләүче жирле үзидарәнең сайлап куелган коллегияль вәкиллекле органы булып тора.
2. Жирлек Советының рәсми исеме - Татарстан Республикасы Әлки муниципаль районы Иске Карата авыл жирлегә Советы.
3. Авыл жирлегә Советының вәкаләтләре - 5 ел.
4. Жирлек советы жирлек халкына хисап бирә һәм контрольдә тотат.
5. Торак пункт Советының мөһерләре, үз атамасы белән бланклары бар.
6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясенә ярашлы рәвештә Жирлек бюджетында аерым юл белән карала.

27 нче маддә. Торак Пункт Советы Составы

1. Жирлек советы бер мандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайлана торган 7 депутаттан тора.
2. Жирлек советы аның составына билгеләнгән сандагы депутатларның өчтән ике өлешен сайлаганда хокукы булып тора.

28 нче маддә. Авыл Жирлегә Советы депутаты статусы

1. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләре ул сайланган көннән башлана һәм яңа чакырылыш Жирлек Советы эшли башлаган көннән туктатыла.

Депутат, жирле үзидарәнең сайлап куелган органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайлап куелган вазыйфаи зат вәкаләтләре срогы муниципаль берәмлек уставы белән Татарстан Республикасы Законына ярашлы рәвештә билгеләнә һәм ике елдан да ким һәм биш елдан да артык була алмый.

Муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутатына үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен даими булмаган нигездә эш урынын (вазыйфасын) Россия Федерациясе субъекты Законына ярашлы рәвештә муниципаль берәмлек уставы белән билгеләнгән һәм айга ике яки алты эш көненнән ким була алмый.

2. Жирлек Советы депутаты Азат ителмәгән нигездә эшли, депутатлык эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт бурычларын үтәү белән бергә алып бара, әлегә уставта билгеләнгән очраклардан кала.

3. Жирлек Советы депутаты статусына бәйлә чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

4. Жирлек Советы депутатына Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы

законнары, элге Устав, Жирлек Советы карарлары нигезендэ үз вэкалэтлэрен тоткарлыксыз гамэлгэ ашыру өчен шартлар тудырыла.

4.1. Депутатның сайлаучылар белэн очрашулары махсус билгелэнгән урыннарда, шулай ук ишегалды эчендэге территориялэрдэ, аларны үткэрү тормыш тээмин итү, транспорт яки социаль инфраструктура, элемтэ объектларының эшчэнлеген бозмаса, жэяүлелэр һәм (яки) транспорт чаралары хэрэкэтенэ комачаулау тудырмаса яки гражданның торак биналарга яки транспорт яки социаль инфраструктура объектларына керүенэ комачауламаса, үткэрелэ. Россия Федерациясе субъектының башкарма хакимият органнарына яки жирле үзидарэ органнарына мондый очрашулар турында хэбэр итү талэп ителми. Шул ук вакытта депутат күрсэтелгән органнарга аларның кайчан һәм кайчан үткэрелүе турында алдан хэбэр итэргэ хокуклы.

4.2. Жирле үзидарэ органнары депутатларның сайлаучылар белэн очрашуларын үткэрү өчен махсус билгелэнгән урыннарны билгели, шулай ук депутатларның сайлаучылар белэн очрашуларын үткэрү өчен жирле үзидарэ органнары тарафыннан бирелэ торган биналар өсөмлөгөн һәм аларны бирү тэртибен билгели.

4.3. Депутатның сайлаучылар белэн ачык чара формасындагы очрашулары Россия Федерациясенен жылышлар, митинглар, демонстрациялэр, йөрешлэр һәм пикетлар турындагы законнарына ярашлы рэвештэ үткэрелэ.

5. Жирлек Советы депутаты жирлек Советы тарафыннан расланган депутат этикасы кагыйдэлэрен үтэргэ тиеш, алар шул исэнтэн депутатның түбэндэге йөклэмэлэрен дэ үз эченэ алырга тиеш:

1) депутат статусын жирле үзидарэ органнары, оешмалар, вазифаи затлар, муниципаль хезмэткэрлэр һәм гражданны эшчэнлегенэ аның шэхсэн яки аның якын тутаннына кагылышлы мэсьэлэлэрне хэл иткэндэ йогынты ясау өчен кулланмаса;

2) депутат бурычларын объектив үтэлешенэ шик тудыра торган тэртиптэн тыелырга, шулай ук аның абруена яисэ Жирлек Советы абруена зыян китерэ торган конфликтлы хэллэрдэн сакланырга.

3) мэнфэгатьлэр конфликтны барлыкка килү куркынычы янаганда вазифаны билэүче затның шэхси мэнфэгате (турыдан-туры яки турыдан-туры булмаган) аның мэнфэгатьлэр конфликтны булдырмау һәм жайга салу буенча чаралар күрү бурычын күздэ тоткан очракта, аның вазифа (хезмэт) бурычларын тиешле, объектив һәм гадел үтэвенэ (вэкалэтлэрен гамэлгэ ашыруга) йогынты ясыи яки йогынты ясыи ала торган хэл;

4) Жирлек Советында билгелэнгән жэмэгать чыгышлары кагыйдэлэрен үтэргэ;

5) депутатлык эшчэнлеге белэн бэйле булмаган максатларда Федераль закон нигезендэ аңа депутатлык бурычларын үтэү белэн бэйле рэвештэ билгеле булган конфиденциаль характердагы мэгълүматларны ачмаса һәм кулланмаса;

6) Жирлек Советы депутаты 2008 елның 25 декабрэндэге 273-ФЗ номерлы "Коррупциягэ каршы тору турында" гы Федераль закон һәм башка федераль законнар белэн билгелэнгән чиклэүлэрне, тыюларны үтэргэ, бурычларны үтэргэ тиеш. "Коррупциягэ каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрэндэге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дэүлэт Вазыйфаларын билэүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнэренэ туры килүен контрольдэ тоту турында" 2012 елның 3 декабрэндэге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, 7 майдагы Федераль закон белэн билгелэнгән чиклэүлэрне, тыюларны үтэмэү, бурычларны үтэмэү очрагында Жирлек Советы депутатының вэкалэтлэре

вакытыннан алда туктатыла 2013 елның 79-ФЗ номерлы карары "Аерым категория затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (вкладлар) ачуны һәм аларга ия булуны, акчалата средстволарны һәм кыйммәтле эйберләрне саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яки) алардан файдалануны тыю турында", әгәр әлеге Федераль законда башкасы каралмаган булса;

7. Әлеге статьяның 7.2 өлешендә үткәрелгән тикшерү нәтижәсендә "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрдәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм аларның башка затларының чыгымнарының туры килүен контрольдә тоту турында" 2012 елның 3 декабрдәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны үтәмәү, бурычларны үтәмәү фактларын ачыклаганда 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән аерым категория затларга счетлар(вкладлар) ачуны, акчалата средстволарны һәм кыйммәтле эйберләрне Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яки) алардан файдалануны тыю турында **Татарстан Республикасы Раис (башлыгы) (Татарстан Республикасы Премьер-министры) Жирлек Советы депутаты** вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату яки депутатка карата башка җаваплылык чарасын куллану турында гариза белән тиешле карар кабул итәргә вәкаләтле жирле үзидарә органына яки судка мөрәжәгать итә.

8. Үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында дәрәҗә булмаган яки тулы булмаган мәгълүматлар, шулай ук хатынының(иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүматлар тапшырган жирлек Советы депутатына, әгәр бу мәгълүматларны бозу эһәмиятсез булса, түбәндәге җаваплылык чаралары кулланылырга мөмкин:

1) кисәтү;

2) жирлек Советы депутатын муниципаль берәмлекнең вәкилләкле органындагы, жирле үзидарәнең сайлап куелган органындагы вазифаларыннан азат итү, муниципаль берәмлекнең вәкилләкле органындагы, жирле үзидарәнең сайлап куелган органындагы вазифаларны аның вәкаләтләре срогы тәмамланганчы биләү хокукыннан мәхрүм итү;

3) вәкаләтләрән даими нигездә башкару хокукыннан мәхрүм итәп, вәкаләтләре срогы тәмамланганчы, вәкаләтләрәннән азат итү;

4) муниципаль берәмлекнең вәкилләкле органында, жирле үзидарәнең сайлап куелган органында аның вәкаләтләре срогы туктатылганчы вазифалар биләүне тыю;

5) вәкаләтләре срогы тәмамланганчы вәкаләтләрән даими нигездә башкаруны тыю.

9. Әлеге статьяның 7.3-1 өлешендә күрсәтелгән җаваплылык чараларын жирлек Советы депутатына карата куллану турында Карар кабул итү тәртибе муниципаль хокукый акт белән Татарстан Республикасы Законына ярашлы рәвештә билгеләнә.

29 нчы маддә. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән мөнәсәбәтләре

1. Авыл жирлегә Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук аның сайлау округы территориясендә урнашкан предприятиеләр, оешмалар, дәүләт һәм башка органнар коллективлары белән элемтәдә тора.

2. Авыл жирлегә Советы депутаты сайлаучылар алдында җавап бирә һәм аларга хисап бирә.

3. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында үз эше турында елына бер тапкырдан да сирәгрәк хисап бирэ, вакыт-вакыт аларны жирлек советы эше турында хәбәр итэ, шулай ук айга бер тапкырдан да сирәгрәк сайлаучыларны кабул итэ.

4. Жирлек Советы депутаты жирлек халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатләрен тәэмин итү буенча законнарда каралган чараларны кабул итәргә, шул исәптән алардан килгән тәкъдимнәргә, гаризаларны, шикаятьләргә карарга, аларда булган мәсьәләләргә дәрәс һәм **вакытында хәл итәргә ярдәм итәргә тиеш.**

30 нчы маддә. Яңа сайланган Жирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш Жирлек Советы беренче утырышка депутатларның билгеләнгән санының өчтән ике өлеше сайланган көннән соң ун көннән дә соңга калмыйча жыела. Сайлаулардан соң беренче утырышны Жирлек Башлыгы чакыра, ә ул булмаганда сайлау комиссиясә, ул Жирлек сайлауларын әзерләүне һәм үткәрүне оештыра.

2. Сайлаулардан соң беренче утырышны Жирлек Советының яңа Башлыгы сайланганчы, Жирлек Советының иң өлкән депутаты ача һәм алып бара.

31 нче маддә. Торак пункт Советы компетенциясә

Торак пункт Советы компетенциясендә:

- 1) торак пункт уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр кертү;
- 2) торак пункт территориясендә гомуми мәжбүри кагыйдәләргә законнарга ярашлы рәвештә билгеләү;
- 3) жирлек бюджетын һәм аның үтәлеше турында хисапны раслау;
- 4) жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм бетерү, аларны түләү буенча Россия Федерациясенә Салымнар һәм жыемнар турындагы законнары нигезендә ташламалар бирү;
- 5) муниципаль берәмлекнең социаль-иқтисади үсешә стратегиясен раслау;
- 6) чикләргә үзгәртү, торак пунктны үзгәртү турында инициатива тәкъдим итү;
- 7) жирлек Советы депутатларын сайлауны билгеләү һәм жирлек Советы депутатларын сайлау буенча сайлау округлары схемасын раслау;
- 8) жирле референдумны билгеләү;
- 9) жирлек Башлыгын сайлау;
- 10) жирлекнең Башкарма комитеты Житәкчесен сайлау, аның отставкасын кабул итү;
- 11) муниципаль район Советына жирлек Советы депутатлары арасынан жирлек вәкилен сайлау;
- 12) жирлекнең башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренә чик санын билгеләү;
- 13) сайлау комиссиясә әгъзаларын билгеләү, ул жирлеккә сайлауларны әзерләүне һәм

үткөрүне оештыра;

14) чикләрне үзгәртү, торак пунктны үзгәртеп кору, торак пункт Советы депутатын чакыртып алу мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;

15) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;

16) жирлекнең муниципаль милкендә булган мөлкәт белән идарә итү һәм аның белән идарә итү тәртибен, шул исәптән федераль законнарда ярашлы рәвештә аны хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; жирлек Советы килешүе буенча яки раслаганнан соң читләштерелгән муниципаль милек төрләре исемлеген билгеләү;

17) муниципаль предприятиеләрне булдыру, үзгәртеп кору һәм бетерү, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифлар билгеләү, федераль законнарда каралган очраклардан тыш, эшләрне башкару турында карарлар кабул итү тәртибен билгеләү;

18) муниципаль-ара хезмәттәшлек оешмаларында торак пунктның катнашу тәртибен билгеләү;

19) торак пунктның контроль органын формалаштыру;

20) жирлек башлыгын отставкага жибәрү турында Карар кабул итү;

21) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Закон чыгару инициативасы хокукын жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә вазифаи затлары жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү вәкаләтләрен үтәүне контрольдә тоту;

22) чыгарылган

23) торак пункт территориясендәге урамнарны һәм торак пунктларның башка өлешләрен атау һәм үзгәртү мәсьәләләрен хәл итү;

24) гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен жирле финанс һәм матди ресурслар резервларын булдыру һәм куллану тәртибен билгеләү;

25) территориаль ижтимагый үзидарә органнарына жирлек бюджетыннан кирәкле акчаларны бүлөп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;

26) автоном коммерцияле булмаган оешмалар һәм фондлар формасында коммерцияле булмаган оешмалар булдыру турында карарлар кабул итү;

27) үз массакүләм мәгълүмат чараларын оештыру;

28) торак пункт Уставы һәм торак пункт Советы карарлары аңлатмасы;

29) жирлек Советы Регламентын һәм үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча башка карарлар кабул итү;

30) энергияне саклау һәм энергетик нәтижелелекне арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны раслау;

31) торак пунктның коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программаларын раслау;

32) торақ пунктның транспорт инфраструктурасын һәм социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын раслау;

33) эшчәнлекне матди - техник һәм оештыру тәэмин итү тәртибен билгеләү, шулай ук гамәлдәге законнарға ярашлы рәвештә торақ пункт хезмәткәрләренең штат санын раслау;

34) жирле үзидарәнең сайлап куелган вазыйфаи затларын, жирле үзидарәнең сайлап куелган органнары әгъзаларын, жирлек Советы депутатларын, шулай ук муниципаль хезмәткәрләрне һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләрен һөнәри әзерләүне, янадан әзерләүне һәм квалификациясен күтәрүне оештыру;

35) Жирлек башлығының аның эшчәнлегенә нәтижәләре, Башкарма комитет эшчәнлегенә һәм Жирлек башлығы карамагындагы башка жирле үзидарә органнары турында, шул исәптән жирлек Советы куйган мәсьәләләрен хәл итү турында еллык хисапларын тыңлау;

35.1) муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау;

36) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләреннән вәкиллеке органнары карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлегә Устав белән жирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Жирлек советы Жирлек Башлығының аның эшчәнлегенә нәтижәләре, Жирлек башкарма комитеты һәм Жирлек Башлығы карамагындагы башка жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә, шул исәптән Жирлек Советы куйган мәсьәләләрен хәл итү турында еллык хисапларын тыңлый.

32 нче маддә. Авыл жирлегенә Советының эш тәртибе

1. Авыл Жирлегенә Советының эш тәртибе әлегә Устав һәм авыл Жирлегенә Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Жирлек советы эшенең төп формасы булып аның утырышлары тора, аларда Жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр хәл ителә.

3. Жирлек Советы утырышлары, әгәр анда сайланган депутатлар санының ким дигәндә 50 проценты катнашса, хокуклы.

4. Жирлек Советының чираттагы утырышлары кирәк булганда, әмма өч айга бер тапкырдан да сирәгрәк үткәрелми. Чираттан тыш утырышлар Жирлек Башлығы яки депутатлар торкеме инициативасы буенча Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының өчтән бер өлешеннән ким булмаган өлеше буенча чакырыла.

5. Совет утырышларын авыл Жирлегенә Башлығы чакыра. Жирлек Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көп тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырыш уздырылганчы бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Авыл Жирлегенә Советы утырышлары ачык һәм ачык үткәрелә. Советның ачык утырышларында авылның теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очрақларда, Жирлек Советы ябык утырыш үткөрү турында Карар кабул итәргә хокуклы, анда Жирлек Советы чакырган затлар гына, шулай ук утырышта закон нигезендә катнашырга хокуклы затлар гына катнаша ала.

7. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш протоколы алып барыла. Утырыш протоколына утырышның датасы, урыны һәм вақыты турында мәғлүмат кертелә, каралган барлык мәсьәләләр санап чыгарыла һәм тавыш бирү нәтижәләре күрсәтелгән барлык кабул ителгән карарлар теркәлә. Жирлек Советы утырышы протоколына кул куелгач, Жирлек Башлыгы аның белән жирлекнең теләсә кайсы кешесә таныша ала.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутатның бер тавышы бар. Авыл Жирлеге Советы депутаты тавыш бирү хокукын үзе гамәлгә ашыра. Торак пункт Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемле) һәм яшерен булырга мөмкин. Һәр төр тавыш бирүне куллану очраklары әлеге Устав, торак пункт Советы Регламенты белән билгеләнә.

33 нче маддә. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыруны Жирлек Башлыгы башкара.

2. Жирлек Советы Регламентына ярашлы рәвештә, Жирлек Советы компетенциясепә кертелгән мәсьәләләргә алдан карау һәм эзерләү өчен, Жирлек Башлыгынан тыш, Жирлек Советы эшчәнлегенә төп юнәлешләргә буенча даими яки вақытлыча комиссияләр (яки) төзелә ала. Депутат ике даими комиссиядә генә эшләргә хокуклы.

3. Муниципаль программаларны, Жирлек Советы карарлары проектларын эзерләү, жирлек карамагына кертелгән мөһим мәсьәләләргә тикшерү өчен, Жирлек Советы каршында аның карары буенча депутатлар, жирлекнең башкарма комитеты, ижтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр вәкилләре, белгечләр, экспертлар һәм жирлек халкы составында эшче, эксперт һәм башка кинәшмә төркемнәргә төзеләргә мөмкин.

34 нче маддә. Жирлек Советы тарафыннан контроль функцияләргә гамәлгә ашыру

1. Жирлек советы жирлек советы кабул иткән әлеге Устав нигезләмәләренә үтәлешен, жирлек бюджетының үтәлешен, бюджеттан тыш фондлар акчаларын, жирлекне үстерү программаларын куллануны, Жирлекнең Башкарма Комитеты эшчәнлеген контрольдә тоту.

2. Жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфай затлары тарафыннан законнарны, әлеге Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны бозу фактлары ачыкланган очракта, Жирлек Советы карары белән, Жирлек Башлыklары депутатлар арасынан күрсәтелгән фактларны тикшерү өчен вақытлыча контроль комиссияләр төзәргә мөмкин.

3. Законнарға ярашлы рәвештә, Жирлек Советы инициативасы буенча Жирлек Башлыklары жирлек бюджеты акчаларына максатчан куллануны, муниципаль милекне нәтижәле куллануны тикшерә (ревизияли) ала. Күрсәтелгән контроль һәм эксперт-аналитик чараларны үткәргү тәртибе Жирлекнең ревизия комиссиясе турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Жирлекнең башкарма комитеты, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, вазыйфай затлар, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, әгәр закон белән башкача билгеләнмәгән булса, Жирлек Советы, аның контроль комиссияләре, Жирлек Советы депутаты мөрәжәгатә буенча Жирлек Советы карамагына кагылышлы мәсьәләләр буенча сорала торган мәғлүматны бирергә, ә законнарны, муниципаль норматив хокукый актларны бозуға күрсәтмәләр бирелгән очракта, хокук бозуларны һәм хокук бозуларны бетерү өчен кичекмәстән чаралар күрәргә тиеш гасплә кешеләргә жаваплылыкка тартырга тиеш.

5. Жирлек Советы Жирлек Башлыгының аның эшчәнлегә, Жирлекнең Башкарма комитеты һәм жирле үзидарәнен башка ведомство карамагындагы органнары эшчәнлегә

нәтижеләре, шул исәптән Жирлек Советы куйган мәсьәләләргә хәл итү турында еллык хисапларын тыңлый.

6. Жирлек Советы, контроль функцияләрен башкарып, Жирлек Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-идарә итү эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

35 нче маддә. Муниципаль район Советына Жирлек вәкилен сайлау

1. Жирлек вәкиле Жирлек Советы депутатлары арасынан Әлки муниципаль районы Советына яшерен тавыш биру юлы белән сайлана.

2. Жирлек Советы депутатларының яртысынан күбрәгә тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

36 нчы маддә. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылырга мөмкин:

1) Жирлек Советы тарафыннан үз-үзен таркату турында Карар кабул итү;

2) "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73 статьясында каралган тәртиптә һәм нигезләр буенча торак пункт Советын тарату;

3) Татарстан Республикасы Югары судының Жирлек Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы турындагы карары үз көченә керүе, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләрен ташшыруы белән бәйле рәвештә;

4) законнарға ярашлы рәвештә гамәлгә ашырыла торган торак пунктны үзгәртү, шулай ук торак пункт бетерелгән очракта;

5) шәһәр округы белән берләшү сәбәпле, авыл жирлегә муниципаль берәмлек статусын югалткан очракта;

6) жирлек чикләре үзгәрү нәтижәсендә жирлек сайлаучылары саны 25 проценттан артыкка артканга.

7) гражданның турыдан-туры ихтыярын белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый акты чыгару вакытын бозу.

2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату аның депутатларының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.

3. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, вакытыннан алда сайлаулар федераль закон белән билгеләнгән срокларда үткәрелә.

Статья 37. Порядок принятия решения о самороспуске Совета Поселения

1. Жирлек Советын үз-үзен таркату турында карар Жирлек Башлыгы яки Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысынан ким булмаган өлеше булган депутатлар төркеме инициативасы буенча кабул ителергә мөмкин.

2. Үз үзеңне таркату турында карар кабул итү инициативасы тәкъдим ителергә мөмкин түгел:

1) Жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;

2) Жирлек бюджетын кабул итү һәм аның үтәлеше турында хисапны раслау чорында;

3) Жирлек Башлыгын чакыртып алу турында тавыш бирү вакытында яки аның вәкаләтләре вакытынан алда туктатылган очракта.

3. Торак пункт Советының үз-үзен таркату турында язма тәкъдиме үз-үзен таркату мотивларын үз эченә алырга тиеш, шулай ук аңа үз-үзен таркату сәбәпләрен дәлилләүче башка материаллар да кушылырга мөмкин.

4. Депутатлар арасынан үз-үзен таркату мәсьәләсен алдан карау өчен Жирлек Советы карары белән комиссия төзелә. Жирлек Советы яки Жирлек Башлыгы карары буенча Жирлек Советын үз-үзен таркату мәсьәләсе ачык тыңлауларга чыгарылырга мөмкин.

5. Жирлек Советының үз-үзен таркату мәсьәләсен карау дәвамлылыгы Жирлек Советы депутатлары һәм Жирлек халкы тарафыннан үз-үзен таркату инициативасының барлык шартларын һәм нигезләмәләрен һәрьяклап һәм объектив фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзен таркату турында карар үз-үзен таркату инициативасы тәкъдим ителгәннән соң ике ай узгач кабул ителә.

6) Жирлек Советын үз-үзен таркату турында карар Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының өчтән ике өлеше тарафыннан яшерен тавыш бирү юлы белән кабул ителә.

7. Жирлек Советы үз-үзен таркату тәкъдимен кире каккан очракта, үз-үзен таркату турында кабат инициатива үз-үзен таркату мәсьәләсе буенча тавыш бирү көненнән соң бер елдан да иртәрәк куелмаска мөмкин.

38 нче маддә. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытынан алда туктату

1. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләре вакытынан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкага китү;

3) суд тарафыннан эшкә сәләтсез яки чикләнгән эшкә сәләтле дип танылу;

4) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылу яки үлгән дип игълан итү;

5) аңа карата судның гаепләү карарының законлы көченә керүе;

6) Россия Федерациясеннән читтә даими яшәү урынына;

7) Россия Федерациясе граждандыгын яисә чит ил гражданы Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы чит ил граждандыгын туктату, аңа ярашлы рәвештә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил дәүләте граждандыгы (граждандыгы) булу яисә чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ Россия Федерациясе гражданы яки Россия Федерациясе халыкара килешүе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы чит ил гражданы булу эгәр Россия Федерациясенә халыкара килешүендә башкасы каралмаган булса, үзидарә;

8) сайлаучылар тарафыннан кире чакыру;

9) Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытынан алда туктату;

10) хәрби хезмәткә чакыру яки аны алмаштырган альтернатив гражданлык хезмәтенә жибәрү;

11) федераль законнарда билгеләнгән башка очракларда.

2. Үз вәкаләтләрән даими нигездә гамәлгә ашыручы депутатның вәкаләтләре "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрндагы 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә үтәмәгән очракта вакытыннан алда туктатыла.

3. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 1-8, 10 һәм 12 пунктларында күрсәтелгән очракларда Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрән туктату турында карар Жирлек Советы тарафыннан, вәкаләтләргә вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән соң 30 көннән дә соңга калмыйча, ә эгәр бу нигез Жирлек Советы утырышлары арасында мондый нигез барлыкка килгән көннән соң өч айда да соңга калмыйча барлыкка килгән булса, кабул ителә.

Әлеге статьяның 1 өлешендәге 9 пунктында каралган очракта, Жирлек Советы депутатының 4 вәкаләте Жирлек Советы вәкаләтләргә вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

5. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләргә вакытыннан алда туктатылган очракта, остәмә депутат сайлаулары федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

IV бүлек. ТОРАК ПУНКТ БАШЛЫГЫ

39 нчы маддә. Авыл Жирлеге Башлыгы авыл Жирлегенен югары вазифалы кешесе

1. Авыл Жирлеге Башлыгы-авыл Жирлегенен югары вазифалы кешесе.
2. Жирлек Башлыгы Жирлек Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе булып тора.
3. Жирлек башлыгының рәсми исеме-Татарстан Республикасы Әлки муниципаль районы Иске Карата авыл Жирлеге Башлыгы.
4. Жирлек Башлыгы вазифасы буенча Әлки муниципаль районы Иске Карата авыл Жирлеге Советы депутаты булып тора.
5. Жирлек Башлыгы бер үк вакытта Жирлек Советын һәм Жирлекнең Башкарма комитетын житәкли.

40 нчы маддә. Жирлек Башлыгын сайлау тәртібе

1. Жирлек Башлыгы яңа сайланган Жирлек Советының беренче утырышында Жирлек Советы депутатлары арасынан яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана, эгәр Жирлек Советы тавыш бирү тәртібен башка билгеләмәсә, Жирлек Советы вәкаләтләргә срогына.

Жирлек Башлыгын сайлау Жирлек Советы депутатлары тәкъдим иткән кандидатлар арасынан, шул исәптән жирлек, ижтимагый берләшмәләр, **Татарстан Республикасы Раисы (башлыгы)** халкы тәкъдимнәре нигезендә башкарыла.

2. Әгәр аны сайлау өчен Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының

яртысыннан артыгы тавыш бирсә, Жирлек Советы депутаты сайланган Жирлек Башлығы булып санала.

41 нче маддә. Торак Пункт Башлығы Статусы

1. Авыл Жирлеге Башлығы даими нигездә эшли.
2. Жирлек Башлығы Өлки муниципаль районы Советында даими нигездә алыштырыла торган вазыйфага сайланган очракта, ул Жирлек Башлығы вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә башкара.
3. Жирлек Башлығы үз эшчәнлегендә Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә Жирлек халкына һәм Жирлек Советына контрольдә тотыла һәм хисап бирә.
4. Жирлек Башлығы Жирлек Советына үз эшчәнлеге нәтижәләре турында еллык хисаплар тапшыра, ә Жирлек Башлығы жирле хакимиятне житәкләсә, жирле хакимият һәм Аңа буйсынучы башка жирле үзидарә органнары эшчәнлеге нәтижәләре турында, шул исәптән муниципаль берәмлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрне хәл итү турында.
5. Муниципаль берәмлек Башлығы "Коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында" 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне, тьюларны үтәргә, бурычларны үтәргә тиеш аерым категория кешеләргә Россия Федерациясә территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (вкладлар) ачу һәм аларга ия булу, акчалата средстволарны һәм кыйммәтле әйберләрне саклау, чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) алардан файдалану тыела.

42 нче маддә. Жирлек Башлығының Вәкаләтләре

Торак Пункт Башлығы:

- 1) башка муниципаль берәмлекләренәң жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә торак пунктны тәкъдим итә, ышанычсыз торак пункт исемнән эш итә;
- 2) Жирлек Советы эшен оештыра, Жирлек Советы утырышларын чакыра һәм аларда рәислек итә, Жирлек Советының чираттан тыш утырышы чакыруны таләп итәргә хокуклы;
- 3) бер башлылык принципларында Жирлекнең Башкарма комитеты эшчәнлегенә житәкчелек итә һәм Жирлекнең Башкарма комитеты аның компетенциясенә кергән вәкаләтләрне үтәү өчен шәхси жаваплылык тотат;
- 4) үз вәкаләтләре чикләрендә хокукый актлар чыгара;
- 5) әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә торак пункт Советы кабул иткән хокукый актларга кул куя һәм аларны игълан итә;
- 6) авыл Жирлеге Советы эшендә жәмәгәтьчелек фикерен исәпкә алу һәм ачыклыкны тәмин итү буенча чаралар күрә;
- 7) Жирлекләр Советы утырышларының протоколларына кул куя;
- 8) гражданнырны кабул итүне, аларның мөрәжәгәтләрен, гаризаларын һәм

шакаятьларен карауны оештыра;

9) үз вәкаләтләре чикләрендә расланган бюджетка ярашлы рәвештә торак пункт акчалары белән идарә итә; торак пункт бюджетында торак пункт Советы эшчәнлеген тәмин итүгә һәм тәмин итүгә каралган чыгымнар буенча акчалар белән идарә итүче булып тора;

10) Жирлек Советы аппаратының эшенә житәкчелек итә;

11) Жирлек Советының контроль вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны координацияли;

12) Закон һәм әлеге Уставка ярашлы рәвештә гражданның ихтыярын турыдан-туры белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча Жирлек Советының хокукый актын кабул итүне оештыра;

13) Жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәлеше турында хисапларны тәкъдим итә;

14) Жирлекнең комплекслы социаль-икътисади үсеш планнары һәм программалары проектларын һәм аларның үтәлеше турында хисапларны Жирлек Советы каравына тапшыра;

14.1) муниципаль - шәхси партнерлык проектын гамәлгә ашыру турында карарлар кабул итә, әгәр авыл жирлегә ижтимагый партнер булса яки муниципаль берәмлек катнашында уртак конкурс үткөрү планлаштырыла (Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы катнашында уртак конкурс үткөрү планлаштырылган очрактан тыш), шулай ук 13.07.2015 елның 224 номерлы Федераль законнда каралган башка вәкаләтләргә гамәлгә ашыру - "Россия Федерациясендә дәүләт-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык һәм Россия Федерациясенен аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында" Федераль закон, Россия Федерациясенен башка федераль законнары һәм норматив хокукый актлары, Россия Федерациясе субъектларының норматив хокукый актлары, жирлек уставы һәм муниципаль хокукый актлар белән;

14.2) "Россия Федерациясендә дәүләт-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык һәм Россия Федерациясенен аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында" 2015 елның 13 июльдәге 224-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга жирле үзидарә органнарын билгели;

14.3) "Россия Федерациясендә дәүләт-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык турында" 13.07.2015 елгы 224-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә проектын итәжәлелеген бәяләү һәм аның чагыштырма өстенлеген билгеләү һәм Россия Федерациясенен аерым закон актларына үзгәрешләр кертү өчен Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органына муниципаль-хосусый партнерлык проектын жиберә;

15) Жирлек Советы раславына Жирлек Башкарма комитеты структурасы проектын кертә, Жирлек Башкарма комитетының штат расписаниесен хезмәткәрләрен чик саны һәм хезмәт хакы фонды тарафыннан билгеләнгән расланган структурага ярашлы рәвештә раслый;

16) Жирлекнең жирле үзидарә органнарының федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, жирлек территориясендә эшләүче Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән кирәкле хезмәттәшлеген тәмин итә;

17) Жирлек исеменнән дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләреннән жирле үзидарә органнары белән икътисади һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек

турында килешүләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән хезмәттәшлек итү һәм гамәлләрне координацияләү турында килешүләр һәм килешүләр төзи;

18) жирле үзидарә органнары тарафыннан жирле әһәмияткә мәсьәләләрне хал итү вәкаләтләрен һәм жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итә;

19) Жирлекнең муниципаль хезмәткәрләрен һәм Башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен билгели һәм вазифаларыннан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тоталар, аларга карата дәртләндерерү һәм дисциплинар жаваплылык чараларын куллана;

20) Жирлекнең Башкарма комитеты тарафыннан Жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итә, аларны үтәү өчен шәхси жаваплылык тоталар; тиешле законнар нигезендә һәм аларны үтәү өчен тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча хокукий актлар чыгара;

21) Жирлек Советына үз эшчәнлегенә нәтижеләр, Жирлек Башкарма комитеты һәм аңа буйсынган башка жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә нәтижеләр, шул исәптән жирлек Советы куйган мәсьәләләрне хал итү турында еллык хисаплар тапшыра;

22) Дәүләт һәм башка органнарда торак пункт мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау буенча чаралар күрә, торак пункт исемнән судка гариза бирә, ышаныч кәгазьләре бирә;

23) Жирлекнең Башкарма комитетын Жирлек Советы, башка жирле үзидарә органнары һәм башка муниципаль берәмлекләр, дәүләт хакимияте органнары, гражданнар һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә тәкъдим итә;

24) Жирлек Башкарма комитеты компетенциясенә кертелгән жирле әһәмияткә мәсьәләләр буенча хокукий актлар, шулай ук Жирлек Башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча хокукий актлар чыгара;

25) даими рәвештә халыкка Жирлекнең Башкарма комитеты эшчәнлегенә турында хәбәр итә, Жирлекнең Башкарма комитеты хезмәткәрләре тарафыннан гражданнарны кабул итүне оештыра, айга бер тапкырдан да сирәгрәк гражданнарны шәхси кабул итүне гамәлгә ашыра, гражданнарның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;

26) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән Жирлек Башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләрен, шулай ук әлеге устав, Жирлек Советы карарлары белән Жирлек Башлыгы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

2. Жирлек Башлыгы булмаган һәм (яки) үз вәкаләтләрен үтәү мөмкин булмаган очракта, аның бурычлары Жирлек Советы карары буенча Жирлек Советы депутатларының берсенә йөкләнә ала.

43 нче маддә. Жирлек башлыгы урынбасары

1. Жирлек Башлыгы тәкъдиме буенча Жирлек Советы депутатлар арасынан Жирлек Башлыгы урынбасары сайлана.

2. Әгәр дә Жирлек Советы башка тавыш бирү тәртибен билгеләмәсә, Жирлек Башлыгы

урынбасары яшерен тавыш биру юлы белән сайлана.

3. Әгәр аны сайлау өчен Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысынан артыгы тавыш бирсә, Жирлек Башлығы урынбасары итеп сайлана.

4. Жирлек Башлығы урынбасары Жирлек Советы Регламентында билгеләнгән бурычларны бүлүгә ярашлы рәвештә функцияләрен башкара, Жирлек Башлығы йөкләмәләрен үти, ә ул вакытлыча булмаган очракта (авыру яки ялга чыгу сәбәпле) яки үз бурычларын үтәү мөмкинлеген булмаган очракта яки вәкаләтләрен вакытыннан алда туктаткан очракта Жирлек Башлығы вазифаларын башкара.

5. Жирлек Башлығы урынбасары үз вәкаләтләрен, әлегә уставның 41 статьясының 2 пунктында күрсәтелгән очрактан тыш, азат ителмәгән нигездә башкара.

6. Жирлек Башлығы урынбасарының вәкаләтләре әлегә уставның 38 статьясында каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла.

7. Жирлек Башлығы урынбасары телсә кайсы вакытта Жирлек Башлығы инициативасы буенча яки Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының өчтән бер өлешенән ким булмаган депутатлар төркеме таләбе буенча кабул ителгән Жирлек Советы карары буенча вазифасыннан чакыртырга мөмкин. Жирлек Башлығы урынбасарын чакыртып алу турында карар Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының күпчелек тавышы белән кабул ителә.

44 нче маддә. Жирлек Башлығы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Башлығының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкага китү;

3) "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 741 статьясына ярашлы рәвештә отставкага жибәрү;

4) "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 статьясына ярашлы рәвештә вазифасыннан китүләре;

5) суд тарафыннан эшкә сәләтсез яки чикләнгән эшкә сәләтле дип танылу;

6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылу яки үлгән дип игълан итү;

7) ана карата судның гаепләү карарының законлы көченә керүе;

8) Россия Федерациясеннән читтә даими яшәү урынына;

9) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайлануына, чит ил гражданлыгын алырга яисә Россия Федерациясе гражданы Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы булмаган чит ил территориясендә Россия Федерациясе гражданының даими яшәү хокукын раслаучы яшәү рөхсәтен яисә башка документ алырга хокукы булган Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы чит ил гражданлыгын туктату, аңа ярашлы рәвештә чит ил гражданы Россия Федерациясе

гражданлығы булган Россия Федерациясе гражданы жирле үзидарэ органнарына сайланьрга, чит ил гражданлығын алырга хокуклы чит ил дәүләтенөң жирле үзидарэ органнарына сайланьрга хокукы бар;

10) сайлаучылар тарафыннан кире чакыру;

11) саламәтлек торышы буенча торак пункт башлығы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра алмаунын суд тәртибендә билгеләнгән;

12) "Россия Федерациясендә жирле үзидарэ оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрендәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясына ярашлы рәвештә, шулай ук муниципаль берәмлек юкка чыгарылган очракта муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору;

13) муниципаль берәмлек чикләре үзгәрү нәтижәсендә муниципаль берәмлек сайлаучылары санының 25 проценттан артыграк артуы.

2. Жирлек башлығының вәкаләтләре шулай ук муниципаль берәмлек башлығы, аларның тормыш иптәшләре һәм балигы булмаган балалары 2013 елның 7 масыдагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән "аерым категория кешеләргә счетлар (вкладлар) ачуны һәм аларга ия булуны, акчаларын һәм кыйммәтле әйберләрен чит ил банкларында саклауны тыю турында"гы тыюны үтәмәгән очракта Россия Федерациясе Президентының ышанычын югалту сәбәпле вакытыннан алда туктатыла. Россия Федерациясе территориясеннән читтә чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) аларны куллану.

3. Әгәр муниципаль берәмлекнең вәкилләклә органы вәкаләтләре срогы тәмамлануга алты айдан да азрак вакыт калса, Жирлек Башлығын сайлау яңа сайланган Жирлек Советының беренче утырышында башкарыла.

4. Жирлек Башлығы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, Жирлекнең яңа Башлығы Жирлек Советының якынлашып килүче утырышында, вәкаләтләре туктатылган көннән алып алты айдан артмаган срокта сайлана.

Жирлек Башлығы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылганнан соң алты ай узгач, Жирлек Советының утырышын, анда Жирлекнең яңа Башлығы сайлана, Жирлек Советының иң өлкән депутаты алып бара.

Депутат сайланган Жирлек Башлығы булып санала, әгәр аны сайлау өчен Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысынан артыгы тавыш биргән булса.

5. Жирлек Башлығы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган яки суд карары буенча аңа карата сак астына алу яки вакытлыча вазифасыннан читләштерү рәвешендә процессуаль мәжбүри чаралар кулланылган очракта, аның вәкаләтләрен Жирлек Башлығы урынбасары башкара.

Жирлек Башлығы урынбасары булмаган очракта, Жирлек Башлығы вәкаләтләрен вакытлыча Жирлек Советы депутаты башкара, ул Жирлек Советының якын утырышында башка депутатлар, депутатларның инициатив төркемнәре тәкъдим иткән кандидатлар арасынан сайлана.

Жирлек Башлығы, Жирлек Башлығы урынбасары яки Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен башкару вакыты муниципаль берәмлекнең элеккеге башлығы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән алып алты айдан артмаска тиеш.

V бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

45 нче маддә. Жирлекнен башкарма комитеты Жирлекнен жирле үзидарә башкарма-идарә органы

1. Жирлекнен башкарма комитеты Жирле үзидарәнен Башкарма-идарә итү органы булып тора.
2. Авыл Жирлеге Башкарма комитетының рәсми исеме-Татарстан Республикасы Әлки муниципаль районы Иске Карата авыл Жирлеге Башкарма комитеты.
3. Жирлекнен Башкарма комитеты Жирлек Советына хисап бирә һәм контрольдә тота.
4. Жирлекнен Башкарма комитетында мөһер, жирлек гербы һәм үз исеме белән бланклар, шулай ук гражданлык хәле актларын дәүләт теркәвенә тапшырылган вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен Россия Федерациясе гербы сурәтләнгән түгәрәк мөһер бар.
5. Жирлекнен Башкарма комитеты эшчәнлеген тәэмин итү чыгымнары Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясенә ярашлы рәвештә Жирлек бюджетында аерым юл белән карала.

46 нчы маддә. Торак пунктның Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы Жирлек Башлыгы тәкъдиме буенча Жирлек Советы тарафыннан раслана.
2. Жирлекнен Башкарма комитеты структурасына Башкарма комитет житәкчесе Жирлек Башлыгы, Башкарма комитет секретаре, Башкарма комитетның башка вазифалы кешеләре керә.

47 нче маддә. Башкарма комитетның вәкаләтләре

1. Жирлекнен Башкарма комитеты:
  - 1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәп өлкәсендә:
    - Жирлек бюджеты проектын, жирлек бюджеты үтәлеше турында хисапны эшли;
    - Жирлек бюджетын үтәүне тәэмин итә, жирлекнен социаль-икътисади үсеше стратегиясен үтәүне оештыра;
    - Жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап әзерли, Жирлекнен социаль-икътисади үсеше стратегиясен үтәү турында хисаплар әзерли;
    - торак пунктның икътисади һәм социаль өлкәсе торышын билгеләүче статистик күрсәткечләр жыюны һәм күрсәтелгән мәгълүматларны дәүләт хакимияте органнарына законнарда билгеләнгән тәртиптә тапшыруны оештыра;
  - 2) муниципаль милек белән идарә итү, торак пункт территориясендәге предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:
    - Жирлекнен муниципаль милеккә булган мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын булдыру, сатып алу, куллану, боерык биру һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;
    - Жирлек Советы карары белән билгеләнгән очракларда Жирлек Советына муниципаль

төзөлөш, транспорт һәм элемтә өлкәсендә:

- муниципаль торак фондын төзүне һәм тотуны оештыра, торак төзөлөшө өчен шартлар тудыра, муниципаль торак фондын исәпкә ала;

- күпфатирлы йорттагы биналарны торак булмаган биналарга һәм торак булмаган биналарны торак булмаган биналарга күчерү турында билгеләнгән тәртиптә карарлар кабул итә, күпфатирлы йорттагы биналарны үзгәртеп коруны һәм үзгәртеп планлаштыруны килештерә, билгеләнгән тәртиптә муниципаль торак фондын торак биналарын яшәү өчен яраксыз дип таний;

- халыкны элемтә хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программасын һәм муниципаль берәмлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын эшли һәм гамәлгә ашыра, аларга таләпләр Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә;

- гражданның торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондын торак урыннарын арендау шартнамәләре буенча муниципаль торак фондын торак биналарын бирә.

5) авыл хужалыгы һәм эшмәкәрлекне үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалыгы житештерүен үстерү һәм авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү өчен шартлар тудыра, кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;

6) торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм халыкка башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- торак пунктның коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программаларын эшли һәм гамәлгә ашыра, аларга таләпләр Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә;

- халыкны элемтә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра; базарлар һәм ярминкәләр оештыра;

- ял оештыру һәм халыкны мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

- торак пункт территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тудыра, торак пунктта рәсми физкультура-сәламәтләндерү һәм спорт чараларын үткөрүне оештыра;

- торак пунктта яшәүчеләрнең күпләп ял итү өчен шартлар тудыра һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыра, шул исәптән гражданның социаль файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буе билбауларына ирекле керүен тәмин итә;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм жириләү урыннарын тәмин итә;

- торак пунктта балалар һәм яшьләр белән эшләр буенча чаралар оештыра һәм гамәлгә ашыра;

- энергияне сак тоту һәм энергетик нәтижелелекне арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны тормышка ашыра, муниципаль берәмлек чикләрендә муниципаль торак фонды булган күпфатирлы йортларны энергетик тикшерү үткөрүне оештыра, энергияне сак

тоту һәм энергетик нәтижелелекне арттыру турындагы законнарда каралган башка чараларны оештыра һәм үткәрә;

- "Жылылык белән тээмин итү турында" Федераль законда каралган жылылык белән тээмин итүне оештыру вәкаләтләрән гамәлгә ашыра;

- халыкны су белән тээмин итү һәм су чыгару өлкәсендә вәкаләтләрне, халыкны ягулык белән тээмин итүне Россия Федерациясе законнары белән билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә гамәлгә ашыра;

- үз көчен югалткан дип танылган.

7) төзекләндерү өлкәсендә:

- торак пункт территориясен төзекләндерүне оештыра (урамнарны яктыртуны да кертеп), территорияне яшәлләндерү, урам исемнәре һәм йорт номерлары белән күрсәткечләр урнаштыру, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм тоту;

- адреслашу объектларына адреслар бирә, адресларны үзгәртә, гамәлдән чыгара, урам-юл чөлтәре элементларына исемнәр бирә (федераль эһәмияттәге автомобиль юлларынан, төбәк яки муниципаль-ара эһәмияттәге автомобиль юлларынан, муниципаль районның жирле эһәмияттәге автомобиль юлларынан тыш), торак пункт чикләрендәге планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирә, мондый исемнәренә үзгәртә, гамәлдән чыгара, мәгълүматны Дәүләт адреслы реестрга.

8) гражданның хокукларын һәм ирекләрән саклау, законлылыкны тээмин итү өлкәсендә:

- торак пункт территориясендә законнарны, дәүләт хакимияте һәм жирле үзидарә органнары актларын үтәүне, гражданның хокукларын һәм ирекләрән саклауны тээмин итә;

- билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән жирле үзидарә хокукларын бозучы судта яки арбитраж судында дәүләт хакимияте органнары һәм дәүләт вазыйфай затлары, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмаларның актларын шикаять итә;

- торак пунктлар чикләрендә беренчел янғын куркынычсызлыгы чараларын үткәрүне тээмин итә;

- муниципаль сайлаулар, жирле референдум, жирлек депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне әзерләүне һәм үткәрүне оештыру һәм матди-техник тээмин итүне гамәлгә ашыра;

- үз вәкаләтләре чикләрендә терроризм һәм экстремизмны профилактикалау, шулай ук район территориясендә терроризм һәм экстремизм күренешләренә нәтижеләрән минималләштерү һәм (яки) бетерү буенча чаралар күрүне тээмин итә;

- терроризмны профилактикалау, шулай ук аның нәтижеләрән киметү һәм (яки) бетерү өлкәсендә муниципаль программалар эшли һәм гамәлгә ашыра;

- муниципаль берәмлекләрдә терроризмның асылын һәм аның ижтимагый куркынычын аңлату буенча, шулай ук гражданның терроризм идеологиясен кабул итмәүне формалаштыру буенча мәгълүмати-пропаганда чаралары оештыра һәм үткәрә, шул исәптән мәгълүмати материаллар, басма продукция тарату, аңлату эшләре һәм башка чаралар үткәрү

юлы белән;

- терроризмны профилактикалау, шулай ук аның федераль башкарма хакимият органлары һәм (яки) Россия Федерациясе субъекты башкарма хакимият органнары тарафыннан оештырылган нәтижеләрен киметү һәм (яки) бетерү буенча чараларда катнаша;

- муниципаль милектә булган яки жирле үзидарә органнары карамагындагы объектларның террорчылыкка каршы саклану таләпләрен үтәүне тәмин итә;

- терроризмны профилактикалауда, шулай ук аның нәтижеләрен киметүдә һәм (яки) бетерүдә катнашу мәсьәләләре буенча Россия Федерациясе субъектының башкарма хакимият органнарына тәкъдимнәр жибәрә;

- терроризмны профилактикалауда, шулай ук аның нәтижеләрен киметүдә һәм (яки) бетерүдә катнашу буенча жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

- торак пункт чикләрендә коррупциягә каршы торы буенча чаралар күрә.

9) мәдәният, спорт һәм балалар һәм яшьләр белән эшләү өлкәсендә:

- балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча чаралар оештыра һәм гамәлгә ашыра;

10) Жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен үтәү өлкәсендә:

- федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә Жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

- дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен тапшырылган матди һәм финанс чараларын исәпкә ала һәм тиешле файдалануны тәмин итә;

- тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен тиешле федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

11) оборона, мобилизация эзерлеге һәм мобилизация өлкәсендә:

- хәрби идарә органнары белән үз компетенциясе чикләрендә торак пункт территориясендә оборона өлкәсендә законнарның үтәлешен тәмин итү;

- Башкарма комитетның һәм оешмаларның мобилизация эзерлеген оештыру, тәмин итү һәм мобилизацияләү белән жетәкчелек итү, аларның эшчәнлегенә элекке органнар эшчәнлегенә белән бәйле яки алар аларны алып бару өлкәсендә;

12) башка вәкаләтләр:

- Жирлек башлыгы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка тәмин итүне гамәлгә ашыра;

- торак пунктның архив фондларын формалаштыруны тәмин итә;

- Жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү максатларында гражданның торак пункт

өчен социаль әһәмиятле эшләрне (шул исәптән дежурлыкларны) ирекле нигездә башкаруга
жәлеп итү турында Карар кабул итә һәм аларны үткәрүне оештыра;

- муниципаль хокукый актларны бастырып чыгару, жирле әһәмияттәге мәсьәләләр
буенча муниципаль хокукый актлар проектларын тикшерү, муниципаль берәмлек халкының
мәғълүматларына муниципаль берәмлекнең социаль-икътисадый һәм мәдәни үсеше, аның үз
инфраструктурасын үстерү һәм башка рәсми мәғълүмат житкерү өчен массакуләм мәғълүмат
чарасы булдыра;

- федераль законнарға ярашлы рәвештә халыкара һәм тышкы икътисади элемтәләрне
гамәлгә ашыра;

- ритуаль хезмәтләр оештыру һәм жирләү урыннарыш тоту;

- Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра, законнар,
әлеге Устав, Жирлек Советы карарлары белән Жирлек Советы яки башка жирле үзидарә
органнары компетенциясенә кертелгән вәкаләтләрдән тыш.

13) жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау, жирлек территориясен
төзекләндерү кагыйдәләрен үтәү, инвалидлар өчен социаль, инженерлык һәм транспорт
инфраструктурасы объектларына һәм күрсәтелә торган хезмәтләргә ирешү мөмкинлеген
тәмин итү таләпләрен үтәү, жирлек территориясен күрсәтелгән Кагыйдәләргә ярашлы
төзекләндерүне оештыру, шулай ук жирлек территориясен аерым файдалануны, саклауны,
саклауны, урманнары аерым куллануны оештыру, төзекләндерү өлкәсендә муниципаль
контрольне гамәлгә ашыру торак пунктлар чикләрендә урнашкан саклана торган табигый
территорияләр.

2. Жирлекнең Башкарма комитеты Жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә карамаган
мәсьәләләрне хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләрне гамәлгә ашыра:

- торак пункт музейларын булдыру;

- торак пунктта нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр
башкару

- опека һәм попечительлек буенча эшчәнлекне гамәлгә ашыруда катнашу;

- торак пункт территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын
гамәлгә ашыру белән бәйлә эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

- Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм торак пункт
территориясендә миллиәтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм
күрсәтү;

- жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм
учреждениеләрне мобилизацияләү буенча чараларны оештыруда һәм гамәлгә ашыруда
катнашу;

- муниципаль янгын күзәтчелеген булдыру;

- туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;

- кеше хокукларын тәмин итүне жәмәгәт контролендә тотучы жәмәгәт күзәтү

комиссияләренә һәм мәжбүри тоту урыннарында булган кешеләргә ярдәм күрсәтү;

- инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук Гомумроссия инвалидларның ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябренадә 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә ярдәм күрсәтү;

- гражданнырга торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондынның торак урыннарын арендау шартнамәләре буенча муниципаль торак фондынның торак урыннарын биру;

- торак пункт территориясендә яшәүче хужасыз хайваннар белән эш итү буенча эшчәнлекне гамәлгә ашыру;

- "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыру;

- инвалидларның, сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән затларның, адаптив физик культура һәм адаптив спортны үстерүгә ярдәм күрсәтү;

- Россия Федерациясенен 1992 елның 7 февраленадә 2300-1 номерлы "Кулланучылар хокукларын яклау турында"гы Законнда каралган кулланучылар хокукларын яклау буенча чараларны гамәлгә ашыру.

3. Жирлекнең башкарма комитеты Муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган булып тора.

1. Муниципаль контроль өлкәсендә жирле үзидарә органнарының вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) Муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда дәүләт контроле (күзәтчелеге), муниципаль контроль өлкәсендә бердәм дәүләт сәясәтен гамәлгә ашыруда катнашу;

2) муниципаль берәмлек территориясендә муниципаль контроль оештыру һәм гамәлгә ашыру;

3) әлеге Федераль закон, башка федераль законнар нигезендә башка вәкаләтләр.

2. Муниципаль контрольнең тиешле төрләрне гамәлгә ашыруны жирле әһәмияттәге торак пунктлар, муниципаль районнар, шәһәр округлары, шәһәр эчендәге бүленешле шәһәр округлары, шәһәр эчендәге районнар, муниципаль округлар мәсьәләләре буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләренә кергү жирле әһәмияттәге мәсьәләләрнең билгеләнгән Исемлегә чикләрендә башкарыла.

Муниципаль контрольне турыдан-туры гамәлгә ашыру буенча функцияләр мондый органнарның статусын билгеләүче хокукый актларга ярашлы рәвештә, Жирлекнең Башкарма комитеты органнарына йөкләнергә мөмкин.

"Дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның, шәхси эшмәкәрләрнең хокукларын яклау турында" 2008 елның 26 декабренадә 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, юридик затларның, шәхси эшмәкәрләрнең хокукларын яклау белән бәйле

мөнәсәбәтләргә карата кулланыла.

VI бүлек. БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ

48 нче маддә. Торак пунктның ревизия комиссиясе

1. Жирлекнең ревизия комиссиясе даими эшләрчә, жирле финанс контроле үзидарәсенен коллегияль органы булып тора.

2. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәис һәм ике әгъзадан тора.

Жирлекнең Ревизия комиссиясен оештыру һәм эшчәнлек тәртибе, вәкаләтләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы, "Россия Федерациясе субъектлары һәм муниципаль берәмлекләренең контроль-хисап органнарын оештыруның һәм эшчәнлегенең гомуми принциплары турында" 2011 елның 7 февралендәге 6-ФЗ номерлы федераль законнар, "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы федераль законнар, башка федераль законнар һәм башка норматив законнар белән билгеләнә. Россия Федерациясенең хокукый актлары, поселок Советы тарафыннан расланган поселокның Ревизия комиссиясе турында нигезләмә, башка муниципаль норматив хокукый актлар.

Федераль законнарда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә торак пунктның Ревизия комиссиясе оешмасын һәм эшчәнлеген хокукый жайга салу шулай ук Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

49 нчы маддә. Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы, Жирлекнең Башкарма комитеты һәм башка жирле үзидарә органнары ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ НИГЕЗЛӘРЕ

1. Бу уставта билгеләнгән вәкаләтләр бүленеше нигезендә, Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы һәм Жирлекнең Башкарма комитеты үз вәкаләтләрен мөстәкыйль рәвештә башкаралар.

2. Жирлек Советы һәм Жирлекнең Башкарма комитеты жирлекнең икътисади һәм социаль үсеш процессын нәтижәле идарә итү һәм аның халкы мәнфәгатләрендә законнарда, әлегә уставта билгеләнгән формаларда ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕК итәргә тиеш.

3. Жирлек советы һәм Жирлекнең Башкарма комитеты кабул ителгән норматив хокукый актларны алар имзаланганнан соң жиде көн эчендә бер-берсенә жиберәләр.

5. Жирлек Башлыгы, Жирлекнең Башкарма комитеты житәкчесе буларак, Жирлек Советына Жирлек Советының, Жирлек Башлыгының хокукый актларын кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәртү турында тәкъдим белән мәрәжәгать итәргә, шулай ук аларны суд тәртибендә шикаять итәргә хоуклы.

6. Жирле үзидарәнен башка органнарының ҮЗАРА ЭШ ИТҮ тәртибен Жирлек Советы билгели ала.

50 нче маддә. Жирле үзидарә органнары арасындагы бәхәсләрне хәл итү

Жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килешү процедураларын үткәрү юлы белән яки суд тәртибендә хәл ителә.

VII бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНА САЙЛАУЛАРНЫ ӘЗЕРЛӘҮНЕ ҺӘМ ҮТКӘРҮНЕ ОЕШТЫРУЧЫ САЙЛАУ КОМИССИЯСЕ

51 нче маддә. Сайлауларны әзерләүне һәм үткәрүне оештыручы сайлау комиссиясе

1. Жирлек сайлауларын әзерләүне һәм үткәрүне оештыручы сайлау комиссиясе муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, депутатны, жирле үзидарәнең сайлап куелган органы әгъзасын, жирле үзидарәнең сайлап куелган вазыйфай затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне, муниципаль жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирүне, муниципаль жирлекне үзгәртеп коруны әзерләүне һәм үткәрүне оештыра.

2. Торак пунктка сайлауларны әзерләүне һәм үткәрүне оештыручы сайлау комиссиясе, муниципаль орган булып тора, ул жирле үзидарә органнары структурасына керми.

3. Жирлек сайлауларын әзерләүне һәм үткәрүне оештыручы сайлау комиссиясе жирлек Советы тарафыннан федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән тәртиптә формалаштырыла.

4. Сайлауларны әзерләүне һәм уздыруны оештыручы сайлау комиссиясе вәкаләтләре чоры Жирлеккә биш ел тәшкил итә.

5. Жирлек халкын сайлауларны әзерләүне һәм уздыруны оештыручы сайлау комиссиясе 5 әгъза санында төзелә.

6. Жирлек сайлауларын әзерләүне һәм үткәрүне оештыручы сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанс белән тәмин итү Жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясенә ярашлы рәвештә аерым юл белән карала.

7. Жирлек сайлауларын әзерләүне һәм үткәрүне оештыручы сайлау комиссиясенен вәкаләтләре, аның эшчәнлегенә тәртибе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлегә Устав, Жирлек Советы тарафыннан расланган Жирлекнең Сайлау комиссиясе турындагы Нигезләмә белән койләнә. Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясенен Жирлек Советы мәрәжәгәте нигезендә кабул ителгән карары нигезендә Жирлек сайлауларын әзерләүне һәм үткәрүне оештыручы сайлау комиссиясе вәкаләтләре территорияль сайлау комиссиясенә йөкләнергә мөмкин.

**VIII бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ
ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ**

52 нче маддә. Юридик зат хокукларына ия булган Жирле үзидарә органнары

1. Федераль закон һәм әлегә Устав нигезендә юридик зат хокуклары Жирлек Советына һәм Жирлекнең Башкарма комитетына бирелә.

2. Жирлек Башкарма комитеты структурасына ярашлы рәвештә, Жирлек Советы карары буенча Жирлек Башкарма комитетының аерым органнарына юридик зат хокуклары бирелергә мөмкин.

53 нче маддә. Жирле үзидарә органнары юридик затлар буларак

1. Жирлек исеменнән Жирлек Бишлыгы милек һәм башка хокуклар һәм бурычлар ала һәм гамәлгә ашыра, судта ышанычсыз чыгыш ясый ала.

2. Юридик зат хокуклары бирелгән Жирле үзидарә органнары идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре булып тора һәм

федераль законнарда билгелэнгән тәртиптә юридик затлар сыйфатында дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

54 нче маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарын финанслау

Жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс белән тәмин итү бары тик жирлек бюджетының үз керемнәре хисабына гына башкарыла.

**Аларның башлыгы. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА
ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА
ГАРАНТИЯЛӘР**

**55 нче маддә. Жирлек Башлыгына һәм Жирлекнең башка вазыйфай затларына
бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр**

Жирлек Башлыгы һәм Жирлекнең башка вазыйфай затлары эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре "муниципаль берәмлек вәкиллеке органы депутаты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре, Татарстан Республикасында Жирле үзидарәнең сайлап куелган вазыйфай заты турында" 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм Жирлек Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

**56 нчы маддә. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфай затларның эшчәнлегенә
социаль һәм башка гарантияләр**

1. 1. Үз вәкаләтләрен даими булмаган нигездә гамәлгә ашыручы Жирлек Советы депутатына, башка вазыйфай затларга бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр "Татарстан Республикасында вәкиллеке органы депутаты, Жирле үзидарәнең сайлап куелган вазыйфай зат вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында" 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм Жирлек Советы карарлары белән билгеләнә.

2. Жирлек Советы депутатына үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен даими булмаган нигездә эш урынын (вазыйфасын) айга ике һәм алты эш көненнән азрак тәшкит итә алмаган чорга саклау гарантияләре.

**57 нче маддә. Жирлек Башлыгы, Жирлек Советы депутатларының
кагылгысызлыгы гарантияләре**

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән Жирлек Башлыгының хокукларын гарантияләү, аларны жинаять яки административ жаваплылыкка тартканда, тоткарлаганда, кулга алуда, тентүдә, сорау алуда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр башкарганда, шулай ук депутатларга, алар биләгән торак һәм (яки) хезмәт бинасына, аларның багажына, шәхси һәм хезмәт транспорт чаралары, алар кулланган элемент чаралары, аларга караган документлар федераль законнар белән билгеләнә.

2. Федераль закон нигезендә, Жирлек Советы депутаты тавыш бирүдә әйтелгән фикер, позиция һәм аның статусына туры килгән башка гамәлләр өчен, шул исәптән аның вәкаләтләре срогы тәмамланганнан соң, жинаять яки административ жаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге положение Жирлек Советы депутаты тарафыннан халык алдында мыскыллаулар, яла ягулар яки Федераль закон белән каралган башка хокук бозулар булган очракларга кагылмый.

**Х бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ
ЗАТЛАРЫНЫҢ ЖАВАПЛИЛЫГЫ**

**58 нче маддә. Жирлекнен жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затларының
жаваплылыгы**

Жирле үзидарә органнары һәм вазифай затлары закон нигезендә Жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында жавап бирәләр.

59 нчы маддә. Жирлек Советы депутатларының Жирлек халкы алдында жаваплылыгы

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән Жирлек Башлыгы, Жирлек халкы алдында жаваплылыгы тиешле депутатның аны сайлаган Жирлек халкының ышанычын югалтуы нәтижәсендә килә.

2. Жирлек халкының ышанычын югалткан Жирлек Советы депутаты, шул исәптән Жирлек Башлыгы, әлегә Уставта каралган нигезләр буенча һәм тәртиптә кире чакырылырга мөмкин.

**60 нчы маддә. Жирле үзидарә органнары һәм вазифай затларының дәүләт алдында
жаваплылыгы**

1. Федераль законнар нигезендә, Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы, дәүләт алдында жаваплылык тиешле суд карары нигезендә, алар Россия Федерациясе Конституциясен, федераль конституцион законнары, федераль законнары, Татарстан Республикасы Конституциясен, Татарстан Республикасы законнарын һәм әлегә Уставны бозган очракта, шулай ук Жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән тиешенчә гамәлгә ашырмаган очракта килә.

2. Жирлек Советын тарату, Жирлек Башлыгын, Жирлек Башкарма комитеты житәкчесен вазифасыннан азат итү һәм отставкага жиберү нигезләре һәм тәртибе "Россия Федерациясендә Жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнә.

**61 нче маддә. Ышанычны югалту сәбәпле муниципаль вазифаларны биләүче кешеләрне
эштән азат итү (вазыйфасыннан азат итү)**

1. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат, федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә, ышаныч югалту сәбәпле, эштән азат ителергә (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш:

1) кешенең мәнфәгатьләр конфликтны булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрмәве, ул федераль законнарда билгеләнгән очрақлардан тыш, аның ягы булып тора;

2) кешенең үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук үз хатышының (иренең) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүмат бирмәве **яисә федераль законнарда билгеләнгән очрақлардан тыш, алдан ук тулы булмаган мәгълүматлар бирүе, яисә алдан ук дәрәс булмаган мәгълүматлар бирүе;**

3) кешенең түләүле нигездә коммерция оешмасының идарә органы эшчәнлегендә катнашуы, федераль закон белән билгеләнгән очрақлардан тыш;

4) кешенең эшқуарлык эшчәнлеген гамәлгә ашыруы;

5) әгәр Россия Федерациясенең халыкара килешүендә яки Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительлек яки күзәтү советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларның һәм Россия

Федерациясе территориясендә эшләүче аларның структур бүлекчэләрсенә башка органнары составына керүе.

2. Муниципаль вазыйфаны биләүче кеше, аңа буйсынган кешенең мәнфәгатьләр конфликтна китерә яки китерә ала торган шәхси мәнфәгатьләре барлыкка килүе турында белгән кеше, шулай ук муниципаль вазыйфаны биләгән кеше мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрмәгән очракта, ышанычын югалту сәбәпле, эштән азат ителергә (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш, аның ягы-аңа буйсынган кеше, **федераль законнар белән билгеләнгән очрактар.**

62 нче маддә. Жирле үзидарә органнары һәм вазифаи затларының физик һәм юридик затлар алдында җаваплылыгы

Жирле үзидарә органнары һәм Жирле үзидарә вазифаи затларының физик һәм юридик затлар алдында җаваплылыгы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башлана.

XI бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ

63 нче маддә. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасы

1. Муниципаль хокукый актлар системасына торақ пункт керә:

1) Жирлек уставы, жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар;

2) Жирлек Советының норматив һәм башка хокукый актлары;

3) әлеге Уставта каралган Жирлек Башлыгы, Башкарма комитет һәм жирле үзидарәнең башка органнары һәм вазифаи затларының норматив һәм башка хокукый актлары.

2. Жирлек уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукый актлар системасында югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлгә ия һәм бөтен Жирлек территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукый актлар әлеге уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарә органнары һәм вазифаи затлары кабул иткән муниципаль хокукый актлар Жирлекнең бөтен территориясендә мәҗбүри үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокукый актлар жирле үзидарә органнары яки тиешле муниципаль хокукый акты кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан гамәлдән чыгарылырга яки аларның гамәлдә булуларын туктатып торырга мөмкин, әгәр андый органнар яки тиешле вазыйфалар юкка чыгарылса яки күрсәтелгән органнарның яки вазыйфаи затларның вәкаләтләре исемлеге жирле үзидарә органнары яки жирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан гамәлдән чыгарылган вакытта аларның вәкаләтләренә яки муниципаль хокукый актының гамәлдә булуын туктатып торуга тиешле муниципаль хокукый акты, шулай ук суд тарафыннан кабул итү (чыгару); ә жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән бирелгән аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга салучы өлешендә - Россия Федерациясенә вәкаләтле дәүләт хакимияте органы тарафыннан.

4.1. Эшмәкәрлек һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыруны нигезсез кыенлаштыра торган нигезләмәләренә ачыклау максатларында эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыру мәсьәләләренә кагылган жирлекнең муниципаль норматив хокукый

актлары, тиешле жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнгән тәртиптә үткәрелергә мөмкин;

4.2. Муниципаль норматив хокукый актларда эшқуарлык һәм башка икътисадый эшчәнлеккә гамәлгә ашыру белән бәйлә мәжбүри таләпләрне билгеләү һәм куллануны бәяләү тәртибе һәм аларны үтәүне бәяләү муниципаль контроль кысаларында башкарыла, "Россия Федерациясендә мәжбүри таләпләр турында" 2020 елның 31 июлендәгә 247 - Ф3 номерлы Федераль закон белән билгеләнгән мәжбүри таләпләрне билгеләү һәм куллануны бәяләү принципнарын исәпкә алып, административ җаваплылыкка тарту, лицензияләр һәм башка рохсәтләр, аккредитация, бәяләү һәм экспертизаның башка формалары (алга таба-мәжбүри таләпләр) биру муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнә.

5. Норматив характерда булмаган муниципаль хокукый актның гамәлдә булуы аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органы яки жирле үзидарә вазыйфаи заты тарафыннан Россия Федерациясе Президенты каршындагы эшмәкәрләр хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилен тиешле күрсәтмәсен алган очракта кичекмәстән туктатыла, Россия Федерациясенен Эшқуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилләр турындагы законнары нигезендә бирелгән. Алынган күрсәтмәнен үтәлеше турында жирлекнең башкарма комитеты яки жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе Президенты каршындагы эшмәкәрләрнен хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә өч көн эчендә, ә Жирлек Советы алар карар кабул иткән көннен соң өч көннен дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

64 нче маддә. Гражданнарның ихтыярын турыдан-туры белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле әһәмияттәгә мәсьәләләрне хәл итү турыдан-туры торак пункт халкы тарафыннан Жирле референдумда гражданнарның ихтыярын турыдан-туры белдерү юлы белән башкарыла.

2. Әгәр Жирлек халкының ихтыярын турыдан-туры белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль норматив хокукый акты кабул итү (чыгару) таләп ителсә, Жирле үзидарә органы яки Жирлекнең жирле үзидарә вазыйфаи заты, аларның компетенциясенә әлегә акты кабул итү (чыгару) керә, референдумда кабул ителгән карар үз көченә кәргән көннен алып 15 көн эчендә тиешле акты әзерләү һәм (яки) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш муниципаль норматив хокукый акт. Бу вакыт өч айдан артмаска тиеш.

3. Гражданнарның ихтыярын турыдан-туры белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль норматив хокукый акты чыгару вакытын бозу Жирлек Башлыгын кире алу яки Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

65 нче маддә. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актларның төрләре

1. Жирле үзидарә органнары һәм вазифаи затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләренә үтәү өчен түбәндәгә муниципаль хокукый актлар чыгаралар:

1) торак пункт Советы - торак пункт Советы карарлары;

2) Жирлек Башлыгы - Жирлек Башлыгының карарлары һәм боерыклары;

2. Жирле үзидарәнең башка вазифаи затлары әлегә уставларга, аларның статусын

билгеләүче башка муниципаль норматив хокукий актларга билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә боерыклар һәм боерыклар чыгаралар.

66 нчы маддә. Муниципаль хокукий актлар эзерләү

1. Муниципаль хокукий актлар проектларын Жирлек Башлыгы, Жирлек Советы депутатлары, Өлки районы прокуроры, территорияль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре, шулай ук жирлекнең аны алып бару мәсьәләләре буенча Ревизия комиссиясе кертә ала.

2. Өлки районы прокуроры үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру барышында гамәлдәге муниципаль норматив хокукий актларны камилләштерү кирәклеген билгеләгәндә муниципаль норматив хокукий актларны үзгәртү, гамәлдән чыгару яки кабул итү турында тәкъдимнәр кертәргә хокуклы.

3. Муниципаль хокукий актлар проектларын кертү тәртибе, аларга кушылган документларның исемлегә һәм формасы Жирлек Советы Регламенты һәм Жирлек Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Торак пунктны Татарстан Республикасы законы белән тиешле исемлеккә керткәндә, муниципаль норматив хокукий актларда элек каралган эшқуарлык һәм башка икътисадый эшчәнлек субъектлары өчен яңа яки үзгәртә торган мәжбүри таләпләр билгели торган районның муниципаль норматив хокукий актлары проектлары, инвестицион эшчәнлек субъектлары өчен бурычлар, жирле үзидарә органнары тарафыннан үткәрелә торган Жайлау йогынтысын бәяләүгә, Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукий актлар белән билгеләнгән, :

1) Жирле салымнары һәм жыемнары билгеләүче, үзгәртүче, туктатып торучы, гамәлдән чыгаручы Жирлек Советының норматив хокукий актлары проектлары;

2) Жирлек Советының бюджет хокук мөнәсәбәтләрен көйләүче норматив хокукий актлары проектлары.

3) гадәттән тыш хәлләр режимнары гамәлдә булган чорда табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрне бетерү максатларында эшләнгән норматив хокукий актлар проектлары.

5. Муниципаль норматив хокукий актлар проектларының жайлау йогынтысын бәяләү эшқуарлык һәм башка икътисадый эшчәнлек субъектлары өчен артык бурычлар, тыюлар һәм чикләүләр кертүче яисә аларны кертүгә ярдәм итүче нигезләмәләрне, шулай ук эшқуарлык һәм башка икътисадый эшчәнлек субъектлары һәм жирле бюджетларның нигезсез чыгымнары барлыкка килүгә ярдәм итүче нигезләмәләрне ачыклау максатында үткәрелә.

67 нче маддә. Торак пункт советының хокукий актлары

1. Жирлек Советы федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, устав белән аның компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча Жирлек территориясендә үтәү өчен мәжбүри булган кагыйдәләрне билгеләүче карарлар, Жирлек Башлыгын отставкага жибәрү турында карар, шулай ук Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре һәм федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлегә устав белән аның компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек Советының Жирлек территориясендә үтәү өчен мәжбүри булган кагыйдәләрне билгеләүче карарлары, әгәр федераль законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән сайының купчелек тавышы белән кабул итә.

ителә.

3. Жирле салымнарны һәм җыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм бетерүне, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан Жирлек Советы карарлары Жирлек Башкарма комитеты җитәкчесе инициативасы буенча яки аның нәтижәсе булганда гына Жирлек Советы каравына кертелергә мөмкин. Күрсәтелгән нәтижә аларга Жирлек Советы Регламентында билгеләнгән тәртиптә утыз көн эчендә Жирлек Советына тапшырыла.

4. Муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы кабул иткән норматив хокукый акт муниципаль берәмлек башлыгына 10 көн эчендә имзалау һәм халыкка җиткерү очен җибәрелә. Жирле хакимият башлыгы вәкаләтләрен башкаручы муниципаль берәмлек башлыгы муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы кабул иткән норматив хокукый акты кире кагарга хокуклы. Бу очракта күрсәтелгән норматив хокукый акт 10 көн эчендә муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органына кире кагуны мотивацияле нигезләү яки аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кергү турында тәкъдимнәр белән кайтарыла. Әгәр муниципаль берәмлек башлыгы норматив хокукый акты кире какса, ул муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы тарафыннан яңадан карала. Әгәр кабат каралганда күрсәтелгән норматив хокукый акт элек кабул ителгән редакциядә муниципаль берәмлек вәкиллекле органы депутатларының билгеләнгән санының кимендә өчтән ике өлеше тарафыннан хупланса, ул җиде көн дәвамында муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан имзаланырга һәм халыкка җиткерелергә тиеш.

68 нче маддә. Жирлек Башлыгының хокукый актлары

Жирлек башлыгы законнарда, әлеге Уставта, Жирлек Советы карарларында билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча, шулай ук "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль закон һәм башка федераль законнар нигезендә Жирлек Уставы белән аның вәкаләтләренә кертелгән башка мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара.

Жирлек Башлыгы федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, Жирлек Советының норматив хокукый актлары белән билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләр һәм жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча Башкарма комитет карарларын, шулай ук Жирлек Башкарма комитетының Жирлек Башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмәләрен чыгара.

69 нчы маддә. Муниципаль норматив хокукый актларны бастырып чыгару (игълан итү) һәм аларның үз көченә керү тәртибе

1. Жирлек Советы карарлары, әгәр карар үзе башканы билгеләмәсә, Жирлек Башлыгы тарафыннан имзаланганнан соң 10 көн узгач үз көченә керә.

Жирлек Советының салымнар һәм җыемнар турындагы норматив хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексына ярашлы рәвештә үз көченә керә.

Жирлек Советының Жирлек Уставын кабул итү яки әлеге Уставка үзгәрешләр кергү турындагы карарлары Федераль закон, әлеге Устав белән билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлыгының, Жирле үзидарәнең башка вазифаи затларының хокукый актлары, әгәр актлар белән башкасы билгеләнмәгән булса, алар имзаланган көннән үз көченә керә.

3. Кеше һәм гражданның хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы

муниципаль норматив хокукый актлар, нигез салучы булып торган оешманың хокукый статусын билгеләү; шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүләр рәсми рәвештә басылып чыкканнан соң (халыкка игълан ителгәннән соң) үз көченә керә.

Муниципаль хокукый актның яки жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүнең рәсми басмасы булып аның тулы текстының тиешле муниципаль берәмлектә таратылган вақытлы басмада беренче басылуы санала.

Муниципаль хокукый актларны һәм килешүләрне рәсми рәвештә бастырып чыгару (халыкка житкерү) өчен жирле үзидарә органнары шулай ук челтәр басмасын кулланырга хокуклы. Муниципаль хокукый актның тулы тексты рәсми челтәр басмасында басылган очракта, аның күләмле график һәм таблицалы кушымталары басма басмада китерелмәскә мөмкин.

4. Һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары булырга тиеш: аның исеме, имзалану датасы (Жирлек Советы кабул иткән хокукый актлар өчен шулай ук Жирлек Советы кабул иткән дата), теркәлү номеры, хокукый актка кул куйган вазифаи затның исеме, мөһер.

5. Жирлек Советының жирлек бюджеты турында карарлары, аның үтәлеше турында хисап турында, жирле салымнар һәм җыемнар билгеләү турында, жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләр, Жирлек Советы Регламенты, Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы тарафыннан кабул ителгән башка норматив хокукый актлар, муниципаль норматив хокукый актлардан яисә аларның аерым нигезләмәләреннән тыш, алар имзаланганнан соң жиде көн эчсидә рәсми рәвештә бастырылырга (игълан ителергә) тиеш, аларның таралуы федераль закон белән чикләнә.

6. Муниципаль сайлауларны билгеләү, Жирле референдум, Жирлек Советы депутатын чакыртып алу, чикләргә үзгәртү, Жирлекне үзгәртеп кору, Жирлек Башлыгын һәм аның Урын Басарын сайлау мәсьәләсе буенча тавыш бирү турында нормага туры килмәгән хокукый актлар һәм закон нигезендә башка актлар мәжбүри рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

7. Закон яки әлеге Устав нигезендә рәсми рәвештә бастырып чыгару (халыкка житкерү) мәжбүри булмаган нормага каршы муниципаль хокукый актлар аларны чыгарган органнар яки жирле үзидарә вазифаи затлары карары буенча бастырылырга (халыкка житкерелергә) мөмкин.

8. Бастыру (халыкка чыгару) вақытында муниципаль хокукый актның, жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүләрнең реквизитлары күрсәтелә.

Муниципаль хокукый актларны, жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләрне рәсми рәвештә бастырып чыгару (халыкка житкерү):

- жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан оештырылган басма массакуләм мәгълүмат чараларында яки жирлек территориясендә таратыла торган башка басма массакуләм мәгълүмат чараларында хокукый акт текстын бастырып чыгару. Хокукый актның тексты башка басма массакуләм мәгълүмат чараларында басылып чыкканда, әлеге басманың рәсми булуы турында билге булырга тиеш;

- "Интернет" мәгълүмати-телекоммуникация челтәрендә, "Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталында" районның рәсми сайтында хокукый акт текстын яки хокукый акт проекты урнаштыру;

- торак пунктлар территориясендә махсус мәгълүмати стендларда хокукый акт текстын урнаштыру. Күрсәтелгән стендлар саны һәм аларның урнашу урыннары Жирлек Советы тарафыннан раслана һәм Жирлек халкының муниципаль хокукый акт тексты белән тоткарлыксыз танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

9. Муниципаль хокукый актыны бастырып чыгарганда (халыкка житкәргәндә) басма массакуләм мәгълүмат чарасының чыгу датасы яки тиешле актыны игълан итү датасы турында мәгълүмат күрсәтеләргә тиеш, алар актыны таратуны (таратуны) башлау яки аны мәгълүмат стендында урнаштыру датасына туры киләргә тиеш.

10. Муниципаль норматив хокукый актлар, шул исәптән жирле референдумда (гражданныр жыенында) кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар, Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлар регистрына кертеләргә тиеш, аны оештыру һәм алып бару Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары тарафыннан Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

70 нче маддә. Жирлекнең муниципаль хокукый актларын гамәлдән чыгару һәм аларның гамәлдә булуын туктату

1. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары Жирлекнең жирле үзидарә органнары яки тиешле муниципаль хокукый актыны кабул иткән (чыгарган) ирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан гамәлдән чыгарылырга яки аларның гамәлдә булуларын туктатып торырга мөмкин, әгәр мондый органнар яки тиешле вазыйфалар юкка чыгарылса яки күрсәтелгән органнарның яки вазыйфаи затларның вәкаләтләре исемлеге үзгәртелсә - Жирлекнең жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан муниципаль хокукый актыны гамәлдән чыгару яки туктатып тору тиешле муниципаль хокукый акты, шулай ук суд тарафыннан кабул итү (чыгару); ә жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Россия Федерациясә субъектлары законнары белән бирелгән аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга салучы өлешендә - Россия Федерациясә дәүләт хакимияте вәкаләтле органы (дәүләт хакимияте вәкаләтле органы Россия Федерациясә).

Норматив характерда булмаган муниципаль хокукый актының гамәлдә булуы аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органы яки жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан Россия Федерациясә Президенты каршындагы Эшкурлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкиллең Россия Федерациясә Эшкурлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилләр турында Россия Федерациясә законнары нигезендә бирелгән тиешле күрсәтмәсен алган очракта кичекмәстән туктатыла. Алынган күрсәтмәнең үтәлеше турында жирле үзидарәнең башкарма-идарә органнары яки жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясә Президенты каршындагы Эшкурлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә өч көн эчендә, ә жирле үзидарәнең вәкиллең органнары карар кабул иткән көннән соң өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

2. "Әлки муниципаль районы "муниципаль берәмлегенен һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләренен территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында" 2005 елның 31 гыйнварындагы 10-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законны суд карары буенча танылу .муниципаль берәмлек статусын билгеләү турында яңа закон үз көченә кәргәнче гамәлдә булмаган муниципаль берәмлекнең суд карары законлы көченә кәргәнче кабул ителгән муниципаль хокукый актларын суд тәртибендә гамәлдә булмаган дип тану өчен яки әлегә муниципаль хокукый актларын гамәлдән чыгару өчен нигез була алмый.

ХII бүлек. ТОРАК ПУНКТНЫҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

71 нче маддә. Торак пунктның икътисади нигезе

1. Жирлекнең икътисади нигезен муниципаль милектә булган милек, Жирлек бюджеты акчалары, шулай ук Жирлекнең милек хокуклары тәшкил итә.

72 нче маддә. Жирлекнең муниципаль милке

1. Муниципаль берәмлекләр милкендә булырга мөмкин:

1) әлеге Федераль закон белән билгеләнгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хал итү өчен билгеләнгән милек;

2) Россия Федерациясе субъектларының федераль законнары һәм законнары белән билгеләнгән очракларда жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, шулай ук әлеге Федераль законның 15 статьясындагы 4 өлешендә каралган тәртиптә жирле үзидарә органнарының аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт;

3) муниципаль берәмлек вәкилләкләре органының норматив хокукый актларына ярашлы рәвештә жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә вазыйфалары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәткәрләре эшчәнлеген тәмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

4) жирле үзидарә органнарына федераль законнар белән хал итү хокукы бирелгән һәм жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләргә хал итү өчен кирәкле милек;

5) "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законның 14 статьясындагы 3 һәм 4 өлешләре, 16 статьясындагы 3 өлеш һәм 16.2 статьясындагы 2 һәм 3 өлешләре нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хал итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән милек, шулай ук "жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законның 17 статьясындагы 1 һәм 1.1 өлешләре нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хал итү буенча вәкаләтләргә гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән милек Россия Федерациясендә үзидарәләр.

2. Муниципаль берәмлекләрдә әлеге статьяның 1 өлешенә таләпләренә туры килмәгән милеккә милек хокукы барлыкка килгән очракта, күрсәтелгән милек үзгәртеп профилләштерелергә (милекнең максатчан билгеләнеше үзгәргә) яки читләштерелергә тиеш. Мондый милекне читләштерү тәртибе һәм вакыты Федераль закон белән билгеләнә.

73 нче маддә. Жирлекнең муниципаль милке белән идарә итү, файдалану һәм аның белән идарә итү

1. Жирле үзидарә органнары жирлек исемненән муниципаль милеккә Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға һәм аларга ярашлы рәвештә кабул ителә торган жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актларына ярашлы рәвештә мөстәкыйль рәвештә ия булалар, файдаланалар һәм алар белән идарә итәләр.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль милекне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләргә жирле үзидарә органнарына вакытлыча яки даими файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә читләштерергә, башка килешүләр төзәргә хокуклы.

3. Жирле үзидарә органнары муниципаль милек реестрын Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләтле федераль башкарма хакимият органы билгеләгән тәртиптә алып баралар.

74 нче маддә. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Торак пункт муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, үзгәртеп оештыра һәм бетерә ала, Хужалык жәмгыятьләре, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципальара жәмгыятьләр төзүдә катнаша ала: Оештыручының муниципаль предприятиеләргә һәм учреждениеләргә карата функцияләрен һәм вәкаләтләрен жирле үзидарәнең вәкаләтле органнары башкара.

2. Оештыручының функцияләрен һәм вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы жирле үзидарә органнары муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрнең максатларын, эшчәнлек шартларын һәм тәртибен билгелиләр, аларның уставларын раслыйлар, әлеге предприятиеләр һәм учреждениеләр житәкчеләрен вазыйфага билгелиләр һәм вазыйфаларынан азат итәләр, әлеге Уставта һәм муниципаль хокукый актларда каралган тәртиптә аларның эшчәнлеге турында хисаплар тыщыйлар.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнары Жирлек исеменнән муниципаль казна учреждениеләренә йөкләмәләре буенча субсидияле жавап бирәләр һәм Федераль закон белән билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә аларның үтәлешен тәмин итәләр.

75 нче маддә. Жирлекнең муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль милекне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнарда ярашлы рәвештә Жирлек Советы карарлары белән билгеләнә.

2. Муниципаль милекне кулланудан һәм хосусыйлаштырудан кергән керемнәр авыл жирлеге бюджетына керә.

76 нчы маддә. Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, әгәр законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, килешү нигезендә төзелә.

XIII бүлек. ТОРАК ПУНКТНЫҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

77 нче маддә. Торак Пункт Бюджеты

1. Торак пунктның үз бюджеты бар.

2. Жирлек бюджеты Жирлек Советының Муниципаль норматив хокукый акты формасында эшләнә һәм раслана.

3. Жирлек бюджетында жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга юнәлдерелгән керемнәр һәм Жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән бирелгән аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр хисабына Жирлек бюджетының тиешле чыгымнары аерым карала.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм аларга ярашлы рәвештә Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларында кабул ителә торган тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яки) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына Жирлек бюджеты үтәлеше турында хисаплар тапшыралар.

78 нче маддә. Торак пунктта бюджет процессы

1. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау, үтәү һәм аның үтәлешен контрольдә тоту жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль рәвештә башкарыла. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль законнар һәм аларга ярашлы рәвештә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

2. Жирлек бюджеты проекты, жирлек бюджетын раслау турында жирлек Советы карары, аның үтәлеше турында еллык хисап, Жирлек бюджеты үтәлеше барышы һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре саны турында квартал саен рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

3. Көчен югалтты.

4. Жирлек бюджеты проекты өч елга (Чираттагы финанс елы һәм план чоры) төзелә һәм раслана.

5. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты жирлекнен чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәэмин итү максатларында Жирлекнен социаль-икътисади үсеш фаразы нигезендә төзелә.

6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты проекты Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның таләпләрен үтәп кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге устав нигезендә Жирлек Башкарма комитеты билгеләгән тәртиптә һәм сроктарда төзелә.

7. Бюджетлар проектларын төзү түбәндөгеләргә нигезләнә:

- Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәте таләпләрен) билгеләүче Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль Жыенына юламасы нигезләмәләре;

- Россия Федерациясенен милли үсеш максатларын һәм аларга ирешү буенча ижтимагый хакимият органнары эшчәнлегенен юнәлешләрен билгеләүче документлар;

- Россия Федерациясенен Бюджет, салым һәм таможня-тариф сәясәтенен төп юнәлешләре (Россия Федерациясе субъектларының бюджет һәм салым сәясәтенен төп юнәлешләре, муниципаль берәмлекләренен бюджет һәм салым сәясәтенен төп юнәлешләре);

- социаль-икътисади үсеш фаразлары;

- бюджет прогнозы (бюджет прогнозы проекты, бюджет прогнозы үзгәрешләре проекты) озак вакытлы чорга;

- дәүләт (муниципаль) программаларында (дәүләт (муниципаль) программалары проектларында, күрсәтелгән программаларга үзгәрешләр проектларында).

8. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты турында карарда бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш, аларга бюджет керемнәренен гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы законнары, Жирлек Советының муниципаль хокукый актлары (бюджет турында карардан тыш) белән билгеләнгән башка күрсәткечләр

керә.

9. Жирлек бюджеты турында карар белән:

- жирлек бюджеты керемнәренә Баш администраторлары Исемлеге;
- жирлек бюджеты дефицитын финанслау чыганаclarының Баш администраторлары Исемлеге;
- чыгым төрләренә бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары, төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) яки бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары муниципаль программалары һәм программалы булмаган эшчәнлек юнәлешләре), чыгым төрләренә төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) һәм (яки) максатчан статьялары муниципаль программалары һәм программалы булмаган эшчәнлек юнәлешләре), төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү Чираттагы финансы елына һәм план чорына бюджет чыгымнарын классификацияләү чыгымнары төрләре, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы законы, Жирлек Советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнгән очракларда бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча;
- Чираттагы финансы елына һәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;
- Чираттагы финансы елына һәм план чорына чыгымнарының ведомство структурасында бюджет чыгымнарын классификацияләүнең бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары һәм чыгым төрләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү;
- жәмәгать норматив йөкләмәләрен үтәүгә юнәлтелгән бюджет ассигнованиеләренә гомуми күләме;
- башка бюджетлардан алынган һәм (яки) Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларына чираттагы финансы елында һәм план чорында бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме;
- план чорының беренче елына жирлек бюджетының шартлы рәвештә расланган (расланган) чыгымнарының гомуми күләмненә 2,5 процентыннан ким булмаган күләмдә (максатчан билгеләнешкә ия булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларынан бюджетара трансфертлар хисабына каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча), план чорының икенче елына гомуми күләмненә 5 процентыннан ким булмаган күләмдә жирлек бюджеты чыгымнары (максатчан билгеләнешкә ия булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларынан бюджетара трансфертлар хисабына каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча);
- Чираттагы финансы елына һәм план чорына бюджет дефицитын финанслау чыганаclarы;
- Чираттагы финансы елыннан һәм һәр план чорынан соң киләсе елның 1 гыйнварына муниципаль эчке бурычның югары чиге, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның югары чиге күрсәтелгән;
- Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә билгеләнгән һәм ана ярашлы рәвештә Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, Жирлек Советының Муниципаль норматив хокукый актлары тарафыннан кабул ителгән жирлек бюджетының башка күрсәткечләре.

10. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәртү һәм аларга бюджет проектының план чорының икенче елы параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проекты план чорының расланган бюджеты күрсәткечләрен төгәлли һәм төзелә торган бюджетның план чорының икенче елы күрсәткечләрен раслый.

Жирлекнең раслана торган бюджетының план чоры параметрларын төгәлләштерү:

- Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проекты карау предметы булган күрсәткечләрне төгәлләүне раслау;

- жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасының расланган күрсәткечләрен арттыруны яки киметүне яисә жирлек бюджеты чыгымнарының өстәмә максатчан статьялары һәм (яки) төрләре буенча бюджет ассигнованиеләрен кертүне раслау.

11. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проекты белән бер үк вакытта жирлек Советына:

- Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең бюджет һәм салым саясәтенен төп юнәлешләре;

агымдагы финанс елының узган чорында торак пунктның социаль-икътисади үсешенен алдан йомгаклары һәм агымдагы финанс елында торак пунктның социаль-икътисади үсешенен көтелгән йомгаклары;

- Чираттагы финанс елына һәм план чорына торак пунктның социаль-икътисади үсешен фаразлау;

- Чираттагы финанс елына һәм план чорына тиешле территориянен консолидацияләнгән бюджетының төп характеристикаларын (килемнәрнең гомуми күләмен, чыгымнарның гомуми күләмен, дефицитын (профицитын) фаразлау яки расланган урта сроклы финанс планы;

- жирлек бюджеты проектына аңлатма язуы;

- бюджетара трансфертларны бүлү методикасы (методика проектлары) һәм исәп-хисаплары;

- Чираттагы финанс елы ахырына һәм һәр ел планлы чор ахырына муниципаль бурычның югары чиге;

- агымдагы финанс елына бюджетның көтелгән үтәлешен бәяләү;

- Жирлек Советы, Жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән, күрсәтелгән органнарның бюджет сметалары проектлары, күрсәтелгән бюджет сметаларына карата Жирлекнең Башкарма комитеты белән фикер каршылыктары килеп чыккан очракта тәкъдим ителә;

- Россия Федерациясе Бюджет кодексында билгеләнгән һәм аңа ярашлы рәвештә Татарстан Республикасы Бюджет кодексында һәм әлеге Уставта кабул ителгән башка документлар һәм материаллар.

Бюджет ассигнованиеләрен муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программа булмаган юнәлешләре буенча бүлү бюджеты турында карар белән расланган очракта, бюджет турында карар проектына муниципаль программаларның паспортлары тапшырыла.

Әгәр бюджет турында карар проекты бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү кушымтасын үз эченә алмаса, бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү кушымтасы бюджет турында карар проектына аңлатма язуына кушымталар составына кертелә.

12. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты проектының төзү Жирлекнең Башкарма комитеты тарафыннан Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә гамәлгә ашырыла.

13. Жирлекнең Башкарма комитеты Жирлек Советына чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет турында карар проектының ағымдагы елның 15 ноябринан да сонга калмыйча кергә.

14. Жирлек бюджеты турында карар проектының карау һәм аны раслау тәртибе, Жирлек советының Муниципаль норматив хокукый акты белән билгеләнгән, Чираттагы финанс елының 1 гыйнварыннан бюджет турында карарның үз көченә керүен, шулай ук күрсәтелгән карар белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 1841 статьясы нигезендә күрсәткечләрен һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

15. Жирлек бюджеты турында Карар 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм финанс елының 31 декабренә кадәр гамәлдә, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм (яки) жирлек бюджеты турында карарда башкасы каралмаган булса.

Жирлек бюджеты турында карар билгеләнгән тәртиптә имзаланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә бастырылырга (халыкка чыгарылырга) тиеш.

16. Жирлекнең жирле үзидарә органнары Жирлек бюджетының баланслы булуын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, дефицит күләме, Муниципаль бурыч күләме һәм структурасы, жирлекнең бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча билгеләнгән федераль законнарның һәм Татарстан Республикасы законнарының үтәлешен тәмин итә.

17. Торак пункт бюджеты керемнәре Россия Федерациясе бюджет законнарына, салымнар һәм жыемнар турында законнарға һәм башка мәжбүри түләүләр турында законнарға ярашлы рәвештә формалаштырыла.

18. Жирлек бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган формаларда башкарыла.

19. Жирлек бюджетының Федераль дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга чыгымнарын гамәлгә ашыру, федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән очрактан тыш, рөхсәт ителми.

20. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексына ярашлы рәвештә башкарыла.

79 нчы маддә. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алу "Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында" 2013 елның 05 маендагы 44-ФЗ номерлы Федераль закон һәм Россия Федерациясенң башка норматив хокукый актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр Сатып Алу Жирлек бюджеты акчалары хисабына башкарыла.

80 нче маддә. Гражданның үзара салым салу чаралары

1. Гражданның үз-үзләренә салым салу чаралары дип гражданның жирле әһәмиятгә конкрет мәсьәләләргә хәл итү өчен бер тапкыр түләүләргә аңлатыла. Гражданның үзара салым тәртибендә түләүләр күләме муниципаль берәмлекнең (яки аның территориясенң бер өлеше) торак пункт составына керүче барлык халкы өчен абсолют зурлыкта билгеләнә, аерым категория гражданның тыш, аларның саны муниципаль берәмлекнең (яки аның территориясенң бер өлеше) торак пункт составына керүче гомуми халкының 30 процентыннан артмаса тиеш һәм алар өчен түләүләр күләме киметелгә мөмкин.

2. Өлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән гражданның бер тапкыр түләүләрен кертү һәм куллану мәсьәләләргә жирле референдумда, ә "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законның 25.1 статьясындагы 1 өлешендәге 4.1 һәм 4.3 пунктларында һәм 4.1 пунктларында каралган очракларда гражданның жынында хәл ителә.

80.1 нче маддә. Инициатив проектларны гамәлгә ашыруны финанс һәм башка тәмин итү

1. 2003 елның 06 октябрдәге Федераль законның 26.1 статьясында каралган инициатив проектларны гамәлгә ашыруны финанс белән тәмин итү чыганагы

131-ФЗ "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" Татарстан Республикасы бюджетыннан муниципаль берәмлекнең тиешле чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү максатларында бирелгән инициатива түләүләргә һәм (яисә) бюджетара трансфертлар күләмнән исәпкә алып формалаштырыла торган инициатива проектларны гамәлгә ашыруга жирле бюджет турында карарда каралган бюджет ассигнованиеләргә булып тора.

2. Инициативалы түләүләр дип гражданның, шәхси эшмәкәрләренң һәм Россия Федерациясе законнары нигезендә оешкан юридик затларның акчалары аңлатыла, алар ирекле нигездә түләнә һәм Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә жирле бюджетка конкрет инициативалы проектларны гамәлгә ашыру максатларында кертелә.

3. Әгәр инициатива проекты гамәлгә ашырылмаган булса, инициатива түләүләргә аларны жирле бюджетка күчәргән кешеләргә (шул исәптән оешмаларга) кайтарылырга тиеш. Инициатив проектны гамәлгә ашыру нәтижәләргә буенча инициатив проектны гамәлгә ашыру максатларында кулланылмаган инициатив түләүләр калдыгы барлыкка килгән очракта, күрсәтелгән түләүләр аларны жирле бюджетка күчәргән кешеләргә (шул исәптән оешмаларга) кайтарылырга тиеш.

Аларны жирле бюджетка күчәргән затларга (шул исәптән оешмаларга) кайтарылырга тиешле инициатив түләүләр суммалары исәпләү һәм кайтару тәртибе Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

4. Инициатив проектларны гамәлгә ашыру шулай ук кызыксыпучы затларның ирекле милек һәм (яки) хезмәт катнашуы формасында тәмин ителергә мөмкин.

81 нче маддә. Торак пунктның муниципаль үзләштерүләре

1. Жирлек Россия Федерациясе валютасында эчке базарда урнаштырыла торган муниципаль берәмлек исемнән кыйммәтле кагазьлар һәм Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезләмәләре нигезендә Жирле бюджетка Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларынан һәм муниципаль бурыч йөкләмәләре барлыкка килә торган кредит оешмаларынан жәлеп ителә торган кредитлар чыгару юлы белән муниципаль заимствованияларне гамәлгә ашырырга хокуклы, торак пункт Уставы белән.

2. Муниципаль үзләштерүләрне жирлек исемнән гамәлгә ашыру хокукы Россия Федерациясе Бюджет кодексына ярашлы рәвештә Жирлекнең Башкарма комитетына карый.

82 нче маддә. Жирлекнең жирле бюджеты үтәлеше

1. Жирле бюджет Россия Федерациясе Бюджет кодексына ярашлы рәвештә башкарыла.

2. Жирлек бюджеты касса бердәмлеге һәм чыгымнарның ведомствога буйсынуы нигезендә башкарыла.

3. Жирлек бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, жирлек бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

4. Жирлек бюджетның үтәлеше жирлекнең жыелма бюджет рәсеме һәм жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

83 нче маддә. Бюджет хисабы. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисап

1. Жирлекнең бюджет хисабы еллык булып тора.

2. Жирлекнең бюджет хисабы Жирлекнең Башкарма комитеты тарафыннан бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының жыелма бюджет хисабы нигезендә төзелә.

3. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисап Жирлек Советы карары белән расланьрга тиеш.

4. Жирлек Советына тапшырылганчы жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисап тышкы тикшерүгә дучар ителә, ул бюджет акчаларының баш администраторларының бюджет хисабын тышкы тикшерүне һәм жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапка нәтижә әзерләүне үз эченә ала.

Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапны тышкы тикшерү Жирлекнең Ревизия комиссиясе яки Жирлек Советы тарафыннан муниципаль хокукый акт белән билгеләнгән тәртиптә, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп башкарыла.

Авыл Жирлеге Советы мөрәжәгатә буенча авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү муниципаль районның контроль-хисап органы тарафыннан башкарыла ала.

5. Жирлекнең башкарма комитеты агымдагы финанс елының 1 апреленнән дә сонга калмыйча жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап тапшыра. Жирлек бюджеты үтәлеше

турында еллык хисапка нәтижә эзерләү бюджет акчаларының баш администраторларының еллык бюджет хисабын тышкы тикшерү мәгълүматлары нигезендә 1 айдан артмаган срокта үткәрелә.

6. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапка нәтижә Жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан Жирлек Советына бер үк вакытта Жирлекнең Башкарма комитетына жибәрелә.

7. Ел саен агымдагы финанс елының 1 маеннап да соңга калмыйча Жирлекнең Башкарма комитеты Жирлек Советына хисап финанс елында Жирлек бюджеты үтәлеше турында Карар проекты, Жирлек бюджеты үтәлеше турында башка бюджет хисабы һәм Россия Федерациясе бюджет законнарында каралган башка документлар кушымтасы белән Жирлек Советының хисап финанс елында Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисабын тапшыра.

8. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапны карау нәтижәләре буенча Жирлек Советы Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапны раслау яки кире кагу турында Карар кабул итә.

Жирлек Советы Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапны кире каккан очракта, ул мәгълүматны дөрөс чагылдырмау яки тулы булмаган фактларны бетерү һәм 1 айдан да артмаган вакытка кабат тапшыру өчен кайтарыла.

9. Жирлек бюджеты үтәлеше турында карар белән Жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап финанс елы өчен Жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап раслана, анда керемнәрнең, чыгымнарның һәм Жирлек бюджеты дефицитының гомуми суммасы күрсәтелә.

Жирлек Советының хисап финанс елы өчен Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы карарына аерым кушымталар белән күрсәткечләр раслана:

- Жирлек бюджеты керемнәре бюджет керемнәре классификациясе кодлары буенча;
- Жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча Жирлек бюджеты чыгымнары;
- бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча Жирлек бюджеты чыгымнары;
- бюджет дефицитын финанслау чыганаclarын классификацияләү кодлары буенча Жирлек бюджеты дефицитын финанслау чыганаclarы.

84 нче маддә. Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салучы хокукый актлар, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларынан физик затларга башка түләүләр буенча ачык норматив йөкләмәләргә һәм йөкләмәләргә шартнамәләүче хокукый актлар нигезләмәләрен үтәүне тәмин итү, шулай ук дөүләт (муниципаль) контрактлары, бюджеттан акча бирү турында килешүләр (килешүләр) шартларын үтәү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, алдан һәм аннан соңгысына бүленә.

2. Тышкы муниципаль финанс контроле-жирлекнең ревизия комиссиясенең контроль эшчәнлегә.

3. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә Эчке муниципаль финанс контроле муниципаль финанс контроле органнарының контроль эшчәнлегә булып тора, алар Жирлекнең Башкарма комитеты органнары (вазыйфаи затлары) булып тора.

4. Алдан контроль Жирлекнең жирле бюджетын үтәү процессында бюджет бозуларын кисәтү һәм туктату максатларында башкарыла.

5. Алдагы контроль Жирлек бюджеты үтәлеше нәтижеләре буенча аларның законлы үтәлешен, исәп-хисапның дөреслеген һәм хисаплылыгын билгеләү максатыннан башкарыла.

XIV БҮЛЕК. ТОРАК ПУНКТ УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР КЕРТҮ

85 нче маддә. Торак пункт Уставы проектын әзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Жирлек уставы проекты, Жирлек советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары проекты Жирлек Башлыгы, Жирлек Советы депутатлары, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре тарафыннан Жирлек Советына кертелергә мөмкин.

2. Жирлек Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проектын әзерләү өчен Жирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Әлеге комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Жирлек Уставы проекты, Жирлек Уставын кабул итү, Жирлек Уставына үзгәрешләр кертү турындагы мәсьәлә каралганчы 30 көннән дә соңга калмыйча Жирлек Уставына үзгәрешләр кертү турындагы муниципаль норматив хокукый акт проекты, Жирлек Советы тарафыннан билгеләнгән күрсәтелгән Устав проекты, күрсәтелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәргә исәпкә алу тәртибен, шулай ук гражданның катнашу тәртибен бер үк вакытта бастырып чыгару (игълан итү) белән рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (игълан ителергә) тиеш аның фикер алышында. Муниципаль берәмлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәргә исәпкә алу тәртибен, шулай ук муниципаль берәмлек уставына әлеге уставны әлеге норматив хокукый Уставка туры китерү максатларында Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе яки Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау формасында үзгәрешләр кертелгән очракта гражданның аны тикшерүдә катнашу тәртибен рәсми рәвештә бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми актлар белән.

4. Жирлек Уставы проекты, Жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары буенча Жирлек Советы утырышында каралганчы, Уставка үзгәрешләр Уставта беркетелгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә һәм аларны хәл итү вәкаләтләрен Россия Федерациясе Конституциясенә һәм федераль законнарга туры китерү максатларында гына кертелгән очраклардан тыш, әлеге Уставка ярашлы рәвештә ачык тыңлаулар үткәрелә.

86 нчы маддә. Торак пункт Уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Жирлек Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проектын карау Жирлек Советы Регламентына ярашлы рәвештә кимендә ике укылышта башкарыла.

2. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проекты кабул ителгәннән соң, әлеге проект беренче укылышта Жирлек Башлыгы тарафыннан Жирлек

Советы депутатларына, хокук булдыру инициативасы хокукының башка субъектларына төзәтмәләр кертү өчен жиберелә.

3. Жирлек Уставы, Жирлек Советы карары Уставка үзгәрешләр кертү турында Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының өчтән ике өлешке күпчелек тавыш белән кабул ителә.

Әгәр муниципаль берәмлек Башлыгы муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы рәисе вәкаләтләрен башкарсан, муниципаль берәмлек Башлыгы тавышы муниципаль берәмлек Уставын, муниципаль берәмлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акты муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы депутаты тавышы буларак кабул иткәндә исәпкә алына.

4. Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокукый акт белән кертелә, ул Рәсмиләштерелергә Мөмкин:

1) Жирлек Советы (гражданның жыены) карары белән, аның рәисе һәм Жирлек Башлыгы яки Жирлек Башлыгы тарафыннан берүзе имзаланган, Жирлек Советы (гражданның жыены) рәисе вәкаләтләрен башкаручы;

2) Жирлек Советы (гражданның жыены) кабул иткән һәм Жирлек Башлыгы тарафыннан имзаланган аерым норматив хокукый акт. Бу очракта әлеге хокукый актта Жирлек Советының (гражданның жыены) аны кабул итү турындагы карарына реквизитлар куела. Жирлек Советының (гражданның жыены) мондый карарына муниципаль берәмлек Уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр үз көченә керү турындагы күчеш нигезләмәләрен һәм (яки) нормаларны кертү рөхсәт ителми.

5. Муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт белән Жирлек Советы Уставын яңа редакциядә баян итү рөхсәт ителми. Бу очракта Жирлекнең яңа Уставы кабул ителә, ә элек гамәлдә булган Жирлек Уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый актлар Жирлекнең яңа Уставы үз көченә кертгән көннән үз көчен югалткан дип таныла.

87 нче маддә. Торак пункт Уставының, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карарның үз көченә керү тәртібе

1. Жирлек Уставы, Жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары алар кабул ителгәннән соң Жирлек Башлыгы тарафыннан Муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә башкарма хакимиятнең вәкаләтле федераль органы территорияль органына Федераль законда билгеләнгән тәртіптә дәүләт теркәве өчен жиберелә.

2. Жирлек Уставы, әлеге Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы муниципаль хокукый акт дәүләт теркәвеннән соң рәсми рәвештә бастырылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш һәм Жирлек территориясендә махсус мәгълүмати стендларда рәсми бастырылганнан (халыкка игълан ителгәннән) соң һәм "Татарстан Республикасы Хокукый мәгълүматның рәсми порталында" "Интернет" мәгълүмати-телекоммуникация челтәрендә урнаштыру юлы белән үз көченә керә (PRAVO.TATARSTAN.RU), шулай ук Россия Юстиция министрлыгының "Россия Федерациясендә норматив хокукый актлар" порталында (<http://pravo-minjust.ru>, <http://pravo-минюст.рф>). Жирлек Башлыгы теркәлгән Жирлек Уставын, Жирлек Советының әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карарын муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә федераль башкарма хакимиятнең вәкаләтле органы территорияль органыннан Жирлек Уставы турында мәгълүматларны кертү турында хәбәрнамә, Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре уставларының

дәүләт рәисына Жирлек Уставына үзгәрешләр керту турында муниципаль хокукий акт кертгән көндән алып жик көн эчсндә бастырып чыгарырга (халыкка житкерергә) тиеш, "муниципаль берәмлекләр уставларын дәүләт теркәве турында" 2005 елның 21 июлендәге 97-ФЗ номерлы Федераль законның 4 статьясындагы 6 өлешендә каралган.

3. Муниципаль берәмлек уставына кертелгән һәм жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр жирле үзидарә органнары арасында вәкаләтләр бүлешү (муниципаль берәмлек уставын федераль законнарда туры китерү очрактарыннан, шулай ук жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаларын сайлау вәкаләтләре, вәкаләтләре чоры, тәртибе үзгәрү очрактарыннан тыш) муниципаль берәмлек уставына күрсәтелгән үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукий актны кабул иткән муниципаль берәмлекнең вәкилләкле органының вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң, ә муниципаль районның вәкилләкле органы әлегә Федераль законның 35 статьясындагы 4 өлешенң 1 пунктында һәм 5 өлешенң 1 пунктында төзелгән очракта, муниципаль берәмлек башлыгының күрсәтелгән хокукий актны керту турында муниципаль хокукий актка кул куйган вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң үз көченә керә.

4. Әлки муниципаль районы Иске Карата авыл Жирлегендә халык саны арту яки кимү белән бәйләп рәвештә Жирлек Советы депутатлары санын арттыручы яки киметүче үзгәрешләр әлегә үзгәрешләрне керту турында муниципаль хокукий акт кабул иткән Жирлек Советы депутатларының вәкаләтләре сорогы тәмамланганнан соң үз көченә керә.

5. Муниципаль берәмлек уставын федераль законга, Татарстан Республикасы законна туры китерү әлегә закон актларында билгеләнгән вакытта гамәлгә ашырыла. Федераль закон, Татарстан Республикасы законы белән күрсәтелгән срок билгеләнмәгән очракта, муниципаль берәмлек уставын федераль законга, Татарстан Республикасы законна туры китерү сорогы тиешле федераль закон, Татарстан Республикасы законы үз көченә керү датасын, муниципаль берәмлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукий акт проектын рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм гавами тыңлауларда фикер алышу кирәклеген, аның буенча гражданнар тәкъдимнәрен исәпкә алу, муниципаль берәмлек вәкилләкле органы утырышларының чиратлылыгын, мондый муниципаль хокукий актны дәүләт теркәве һәм рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) сроктарын исәпкә алып билгеләнә һәм, кагыйдә буларак, алты айдан артмаска тиеш.

Номерлы, жепле һәм мөһер белән
беркетелгән *42 (Митишевский)* бит

Совет Рәисе урынбасары,
Татарстан Республикасы
Өлки муниципаль районы
«Иске Карата авылы җирлеге»
муниципаль берәмлек
башлыгы урынбасары:

Саливанкина А.Н.

